

הלכות תלמוד תורה פרק ה (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום שיעור – רמב"ם הלכות תלמוד תורה, פרק ה'

הקדמה לפרק

הפרקים הקודמים עסקו בעצם חיוב תלמוד תורה, דיני לימוד עם ילדים, לימוד עם תלמידים, המתורגמן, ודיני בית המדרש. פרק ה' עוסק בעיקר בכבוד רבו.

מבנה ספר המצוות והלכות תלמוד תורה: הרמב"ם מנה בהקדמה להלכות תלמוד תורה שתי מצוות: (1) תלמוד תורה, (2) לכבוד מלמדיו ויודעיו. פרק ה' הוא מלמדיו – הכבוד לרבו שלו. פרק ו' הוא יודעיו – הכבוד לכל תלמיד חכם בכלל.

ההבדל בין כבוד רבו לכבוד תלמיד חכם בכלל: בספר המצוות הביא הרמב"ם כבר כמה עניינים של כבוד תלמידי חכמים – (א) שיתדבק בתלמידי חכמים כדי ללמוד מהם דרך הישר, (ב) אדם מושפע מסביבתו, לפיכך ישהה אצל תלמידי חכמים, (ג) חלק מקניין תורה הוא להסתכל בתלמיד חכם. אבל כאן בפרק ה' מדובר על דבר אחר – קשר אישי לרבו שלו. כשם שכיבוד אב אינו משום שהאב הוא סתם אב, אלא משום שהוא אביך, כך כבוד הרב אינו משום שהוא סתם יהודי חשוב, אלא משום שהוא רבך שהביא אותך לחיי העולם הבא. הסדר ברמב"ם הולך מהאישי לכללי: תחילה כבוד רבו (פרק ה'), אחר כך כבוד תלמיד חכם בכלל (פרק ו').

הלכה א' – כבוד רבו יותר מאביו

דברי הרמב"ם:

"כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו, ורבו יותר מאביו. שאביו הביאו לחיי העולם הזה, ורבו שלמדו חכמה הביאו לחיי העולם הבא."

פשט:

כשם שמצווה על כבוד ומורא מהאב, כך חייב בכבוד ומורא מהרב – ואף יותר מהאב. האב הביאו לחיי העולם הזה, אבל הרב שלימדו חכמה הביאו לחיי העולם הבא.

חידושים:

1) הקל וחומר מכיבוד אב לכבוד הרב: יסוד כבוד הרב הוא קל וחומר מכיבוד אב. מדוע צריך לכבד אב? משום שנתן לך חיים. רב נתן לך גם חיים – אבל סוג חיים גבוה יותר: חיי הנשמה, חיי הדעת. הגוף מת, אבל הדעת שקונים נשאר לעולם הבא. זה מתאים לשיטת הרמב"ם במקומות אחרים על מהות עולם הבא.

2) הערה שהלכות כיבוד אב מופיעות רק מאוחר יותר ברמב"ם: הרמב"ם מפנה כאן לכיבוד אב ואם, אבל ההלכות עצמן נמצאות רק בהלכות ממרים, שנמצא בסוף הרמב"ם. במניין המצוות של הלכות תלמוד תורה כיבוד אב עדיין לא הופיע.

3) קושיא על הקל וחומר – אב שלימד אותו יסודות: אפילו אב שאינו תלמיד חכם, אם קיים מצוות חינוך – לימד אותיות, חומש, לימוד בסיסי – הרי הביאו גם לחיי העולם הבא! האב נתן לו את שניהם – חיי העולם הזה וגם חיי העולם הבא. אם כן, מהו הקל וחומר של רב על אב? תירוץ אפשרי: "תורה צוה לנו משה" ויסודות כאלה הם רק מצוות, לא חכמה המביאה לחיי

העולם הבא – שכן הרמב"ם מדבר על חכמת התורה שהיא יותר ממצוות, על דעת, על סברא. אבל אם האב לימד אותו תורה באמת, נשאר קשה.

דברי הרמב"ם (המשך):

"וכיצד? רואה אבידת אביו ואבידת רבו – של רבו קודמת לשל אביו. אביו ורבו נושאים במשא – מניח של רבו ואחר כך של אביו. אביו ורבו שהיו שבויים בשביה – פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו. אבל אם היה אביו תלמיד חכם – פודה את אביו תחילה."

פשט:

שלוש נפקא מינות מעשיות: (1) השבת אבידה – אבידת הרב קודמת, (2) פריקת משא – משא הרב קודם, (3) פדיון שבויים – הרב קודם לפדיון. אבל אם האב תלמיד חכם, האב קודם.

חידושים:

4) קושיא: מדוע אומר הרמב"ם "תלמיד חכם" ולא "רבו"? בגמרא כתוב "אביו שהוא רבו" – שהאב הוא גם רבו. אבל הרמב"ם כותב רק "אם היה אביו תלמיד חכם" – אפילו אינו רבו, אלא סתם תלמיד חכם. הפשט יכול להיות: אם האב תלמיד חכם, בוודאי לימד את התלמיד דברים שונים, הוא "קצת רב", לפיכך הביאו גם לחיי העולם הבא. אבל אב שאינו יודע כלל, לא לימד אותו דבר.

5) החילוק בין "תלמיד חכם" ל"חכם": הרמב"ם משתמש כאן בלשון "תלמיד חכם" לגבי האב, אבל במקומות אחרים משתמש ב"חכם". לא ברור מה ההבדל. אם "תלמיד חכם" היא מדרגה נמוכה יותר מ"חכם", אז הרמב"ם אומר: אפילו האב הוא רק תלמיד חכם (לא חכם גמור), כבר קודם – כל שכן אם הוא חכם.

6) השוואה להלכות גזילה ואבידה: הרמב"ם בהלכות גזילה ואבידה אומר זאת מעט אחרת: אם הרב הוא רבו מובהק (התלמיד למד רוב חכמתו ממנו), הרב קודם. אבל אם הרב אינו רבו מובהק, והאב גם תלמיד חכם שלימד אותו גם, אבידת אביו קודמת.

דברי הרמב"ם (המשך):

"ואין לך כבוד גדול מכבוד הרב, ולא מורא יתר על מורא הרב. אמרו חכמים: מורא רבך כמורא שמים."

פשט:

אין כבוד גדול יותר מכבוד הרב, ואין מורא גדול יותר ממורא הרב. חז"ל אמרו: מורא רבך כמורא שמים.

חידושים:

7) כיצד מפרשים "כמורא שמים"? לא יכול להיות ממש כמורא שמים, שכן יראת ה' היא ברמה אחרת לגמרי. הפירוש הוא: מורא הרב הוא המורא הגבוה ביותר בעולם – גבוה מכל בני אדם אחרים. "כמורא שמים" פירושו: הקרוב ביותר למורא שמים, הכבוד הגדול ביותר הקיים בין בני אדם.

8) קושיא: מה עם מורא מלך? אם מורא הרב הוא הגבוה ביותר, מה עם מלך? התשובה: מלך יש לירוא באופן טבעי (כפי שיראים גם ממלך גוי), אבל אין זו מצווה של מורא באותו אופן. לרמב"ם בהלכות ממרים / הלכות

חכם כשמתייחסים לאדם כזה, מאשר כשהולכים למפורסמים. (זה כבר שיך לפרק ו', לא לפרק ה').

14 מעשה מהקוצקר רבי: הקוצקר רבי הלך לבקר את מלמדו הזקן שלימד אותו אלף בית / חומש. הוא אמר: הרב של גמרא אמר הרבה פשטים גויים, אבל הרב של אלף בית הוא לכל הדעות רב אמיתי – וצריך לכבד אותו יותר. לפי הרמב"ם זו לא הייתה קושיא, כי "חיי עולם הבא" פירושו ממש הדעת, הרב שלימד חכמה – לא הרב שלימד איך עושים ברכה או איך אומרים עברית. הרמב"ם מדבר על חכמת התורה שהיא יותר ממצוות.

הלכה ב' – חולק על רבו = עושה לעצמו ישיבה משלו

דברי הרמב"ם:

"זה שקבע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו ורבו קיים, ואפילו רבו במדינת הים – הרי זה חולק על רבו."

פשט:

הרמב"ם מגדיר "חולק על רבו": מי שעושה לעצמו בית מדרש משלו, יושב ודורש ומלמד – ללא רשות מרבו, כל זמן הרב חי, אפילו הרב במדינה אחרת. הוא הכריז על עצמו "רבי בחיי רבו" ללא רשות.

חידושים:

1 הלשון "חולק" פירושו לא ריב – אלא חלוקה: המילה "חולק" בלשון חכמים באה מ"חלוקה" – חלוקה. הוא מחלק את הקהילה, מחלק את השיעור לשניים. הוא עושה לעצמו מחלקה משלו. אפילו אינו עושה מחלוקת, אפילו יש לו רק חסידים משלו – זה כבר "חולק על רבו", כי היה צריך ללכת לרבו.

2 חילוק בין פסיקה ל"חוסר כבוד" / בעלות: יש שני סוגי "חולק על רבו":

- פסיקה – מחלוקת הלכתית, שבה אומרים "אני סובר אחרת".

- מחאה בבית המדרש של הרב – זה לא סתם מחלוקת הלכתית, אלא ענין של בעלות ומורא, של חוסר כבוד למנהיגות הרב. לקום בבית הכנסת של הרב ולומר "הפסק לעשות מה שאתה עושה" – זה הרבה יותר חולק על רבו מאשר סתם פסיקה.

3 רבי מובהק לעומת רב שהוא קצת חבר: כל ההלכות הללו מדברות לכאורה על רבי מובהק. השולחן ערוך עושה חילוקים בין רבי מובהק לרב שהוא יותר באותה רמה ("קצת חבר"). בימינו לא ברור אם זה רלוונטי, כי "אין דבר כזה רבי" במובן הקלאסי.

הלכה ב' (המשך) – אסור להורות בפני רבו

דברי הרמב"ם:

"ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם. כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה."

פשט:

אחרי הדין של "חולק" (עושה ישיבה משלו), מביא הרמב"ם דבר חמור יותר: להורות בפני רבו – כשהוא לא הולך, אלא בבית המדרש של הרב עצמו פוסק שאלות. "חייב מיתה" פירושו לא שהורגים אותו ממש – זה אחד מה"חייבי מיתות" שאין הורגים, אלא פירושו ראוי למות, זה חמור מאוד.

חידושים:

1 "בפני רבו" – לא ממש לפניו, אלא במקומו: "בפני רבו" פירושו לכאורה לא דווקא כשהרב עומד לפניו, אלא כשהוא במקום של הרב – באזור ההשפעה של הרב.

2 השיעור של שנים עשר מיל:

דברי הרמב"ם: "היה בינו ובין רבו שנים עשר מיל" – מותר להשיב.

דעות יש לשון שהמלך הוא הגדול ביותר, אפילו יותר מבית דין – אבל זו קטגוריה מיוחדת.

דברי הרמב"ם (המשך):

"לפיכך אמרו: החולק על רבו כחולק על השכינה... וכל העושה מריבה עם רבו כעושה מריבה עם השכינה, שנאמר 'בהצותם על ה'...' 'אשר ריבו בני ישראל את ה'...' 'לא עלינו תלונותיכם כי על ה'...' כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר השכינה, שנאמר 'וידבר העם באלקים ובמשה'."

פשט:

שורה של מאמרי חז"ל המשווים את הרב לשכינה: חולק על רבו = חולק על השכינה; עושה מריבה עם רבו = עושה מריבה עם השכינה; מהרהר אחר רבו = מהרהר אחר השכינה. הפסוקים באים כולם ממקומות שבהם כלל ישראל התלוננו על משה רבינו, והפסוק מתייחס לכך כאל תלונה נגד ה'.

חידושים:

9 חילוק בין "חולק", "עושה מריבה", ו"מהרהר" – שלוש מדרגות:

- "חולק על רבו" – לפי הרמ"א פירושו לא שצועק על הרב, אלא עושה לעצמו מפלגה משלו, שיעור משלו. המילה "חולק" באה מלשון "חלוקה" – חלוקה. הוא מחלק את הקהילה, עושה לעצמו מחלקה משלו. אפילו אינו עושה מהומה, אפילו אינו בורה – אלא יש לו חסידים משלו, זה כבר "חולק על רבו".

- "עושה מריבה" – זה יותר "בתוך השולחן", הוא מסבב משהו נגד רבו, עושה מצה ומריבה באופן מעשי.

- "מהרהר אחר רבו" – זה פנימי, הוא מהרהר נגד הרב.

10 מדוע מתאים השוואה בין רב לשכינה? אצל משה רבינו מובן היטב – היה לו קשר ישיר עם ה', הכל היה "על פי ה'", לפיכך כשיש טענות עליו זה ממילא חולק על השכינה. אבל ליישם זאת גם על כל רב זה כבר "רמה הבאה". התירוץ: הרב מייצג לך את החכמה, את הדעת, את התורה. כשאתה מתווכח עם מי שהוריד לך את החכמה, אתה מתווכח עם החכמה עצמה – שהיא תורת ה'. הרב גם עושה "על פי ה'" – לא בכל מה שהוא עושה, אבל החכמה שהוא מלמד היא תורת ה', אותה תורה. לכן חולק על רבו = חולק על השכינה.

11 דיוק בפסוק "וידבר העם באלקים ובמשה": לכאורה אפשר לומר שהפסוק מתכוון לשני דברים נפרדים – דיברו נגד אלקים ונגד משה. אבל מהסמיכות בפסוק רואים שזה דבר אחד – רבו ושכינה יחד, שכן דיבור נגד הרב הוא דיבור נגד השכינה.

[סטייה: כבוד רבו לעומת כבוד אדמו"ר / ראש ישיבה]

12 שאלה מעשית לגבי אדמו"רים: בימינו קיימת מציאות שבה אנשים מכבדים הרבה יותר את האדמו"ר / ראש הישיבה מאשר את מגיד השיעור שלימד אותם תורה באמת. לפי ההלכה זו בעיה: מורא רבך כמורא שמים מתייחס למי שלימד אותך תורה כפשוטו, לא למי שהוא "המלך" של הקהילה. אפשר לטעון שלאדמו"ר יש דין מלך עם דינים רבים, אבל רבו הוא אינו אם לא לימד אותך תורה. מגיד השיעור שלמד איתך כל יום – הוא רבך.

מעשה עם ר' מנחם זמבא זצ"ל: בגור הכיר יהודי את ר' מנחם זמבא, שר התורה, ואמר עליו "מנדל מרים את הספסל" – כי כולם בטלים לרבי (האדמו"ר מגור). אבל בהלכה זה לא נכון.

13 נקודה מעשית על כבוד תלמיד חכם: כשאנשים רוצים לקיים כבוד תלמידי חכמים, מחפשים גדול מפורסם ומשתדלים להיכנס. אבל לכל אדם כזה יש בוודאי חבר מהישיבה שכבר היום הוא תלמיד חכם, והוא "חלש על דולר" – אף אחד לא מסתכל עליו. הרבה יותר גדול לקיים כבוד תלמיד

1) ההיתרים תקפים רק על הוראה מקרית: כל התירושים שלמדנו (שנים עשר מיל, חילול השם, דבר שנתפרסם) – זה רק כשזה מקרה, שאלה חד-פעמית. אבל לקבוע עצמו להוראה – לשבת כפוסק לכולם – אסור אפילו בסוף העולם, עד שרבו ימות או שיקבל רשות.

הלכה ב' (סוף) / הלכה ג' – תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה / חכם שהגיע להוראה ואינו מורה

דברי הרמב"ם:

"וכל תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה – הרי זה שוטה, רשע, וגס רוח. ועליו נאמר 'כי רבים חללים הפילה'".
"וכן חכם שהגיע להוראה ואינו מורה – הרי זה מונע תורה ונותן מכשולות לפני העורים. ועליהם נאמר 'ועצומים כל הרוגיה'".

"אלו התלמידים הקטנים שלא הרבו תורה כראוי... אלא מפני שמתגאים בפני עמי הארץ... וקופצים ויושבים בראש לדון ולהורות בישראל – הם המרבים המחלוקת, והם המתריבים את העולם, והם המכבים נר התורה, והם המחבלים כרם ה' צבאות. ועליהם אמר שלמה בחכמתו 'אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים וכרמינו סמדר'".

פשט:

שתי קיצוניות: (א) מי שפוסק כשאינו ראוי – הוא שוטה, רשע, וגס רוח; (ב) מי שראוי ואינו פוסק – הוא מונע תורה. שניהם מזיקים.

חידושים:

1) מדוע שלושה תארים – שוטה, רשע, וגס רוח – והאם זה כולם ביחד או אחד מהם: "פשט טוב מאוד" הוא שאלו שלושה תרחישים נפרדים:

- שוטה – אינו יודע שעדיין לא הגיע להוראה. הוא משכנע את עצמו שהוא כבר יכול.

- גס רוח – הוא יודע למעשה שלא הגיע, אבל משכנע את עצמו מתוך גאווה שכן הגיע.

- רשע – הוא יודע בבירור שאינו ראוי, ועושה זאת בכל זאת.

2) "כי רבים חללים הפילה" – מדוע מביא הרמב"ם פסוק על אשה זונה: הפסוק מתוך משלי (ז:כו) שמדבר פשוט על אשה זונה. זה מתאים מאוד יפה, כי חכמה נקראת אשתך האמיתית (כמו "אמור לחכמה אחותי את"), והזונה היא החכמה המזויפת. אדם שמוכר חכמה מזויפת הוא כמו אשה זונה – הוא גורם לאנשים להיכשל.

3) "רבים חללים הפילה" – גם במחמיר, לא רק במיקל: מובן שאם הוא מיקל שלא כדין, הוא מפיל חללים כי הוא גורם לאנשים לעבור על איסורים. אבל גם מחמיר הוא "רבים חללים הפילה" – כי:

- האדם מקבל שנאה לתורה מחומרות מוגזמות.

- הוא מפסיק לשאול שאלות, כי תמיד מגיע מחמיר.

- בכך הוא מכשיל יהודים אחרים.

4) פירוש נוסף ב"רבים חללים הפילה": אולי "חללים הפילה" מתכוון גם על עצמו – כי למדנו קודם שאדם כזה חייב מיתה, הוא כביכול "התאבדות" – הוא מביא על עצמו את העונש.

5) חכם שהגיע להוראה ואינו מורה – "ועצומים כל הרוגיה": החלק השני של הפסוק מתייחס לחכם שראוי להוראה אבל אינו פוסק. הוא מונע תורה – הוא מונע תורה מיהודים. "נותן מכשולות לפני העורים" – הרמב"ם חושב כנראה על "ולפני עור לא תתן מכשול", כי הוא היה יכול לעזור לאנשים לדעת מה עליהם לעשות, והוא לא עושה זאת. **אוי לך בכל מקרה** – בין אם אתה פוסק כשאין ראוי, בין אם אינך פוסק כשאתה ראוי.

6) "תלמידים קטנים" – מי הם: הרמב"ם מתאר אותם: "שלא הרבו תורה כראוי... והרי הם לא למדו כלום" – הם לא למדו מספיק, לא

כשהוא שנים עשר מיל מרבו (שיעור תחום מדרבנן), מותר לפסוק. הטעם: כשזה רחוק מספיק, ברור שהסיבה שהוא עונה אינה משום שהוא חושב שהוא טוב יותר, אלא פשוט שירות – האדם יש לו שאלה והוא לא יכול להגיע לרב.

3) מהו "הוראה" – החילוק בין הוראה לידיעה: השולחן ערוך ונושאי כלים מוסיפים: "הוראה" פירושה כשצריך להשתמש בשכל ובשיקול דעת – הכרעה. אבל אם עם הארץ פשוט לא יודע מה כתוב, כל אחד יכול לומר לו "כך כתוב בשולחן ערוך" – זה סתם ענין של ידיעה, לא הוראה. הוראה היא כשצריך משהו שיכריע.

4) ראייה נגד החילוק בין "הוראה" ל"ידיעה": מהדין של להפריש מאיסור (ראה להלן) אפשר להביא ראייה שהחילוק לא כל כך פשוט. כי הרמב"ם אומר בבירור: האדם לא יודע, או שהוא רשע – זה לא מקרה של הכרעה, אלא של הפרשה. לכן צריך את הכלל של "אין חולקין כבוד לרב" כדי להתיר זאת. זה מראה שאפילו אמירת מה שכתוב יכולה להיכלל באיסור הוראה בפני רבו.

הלכה ב' (המשך) – להפריש מאיסור אפילו בפני רבו

דברי הרמב"ם:

"כשאדם עושה דבר איסור... או מפני רשע... יש להפרישו... אפילו בפני רבו, אף על פי שאין נותנין לו רשות... בכל מקום שיש בו חילול השם אין חולקין כבוד לרב."

פשט:

כשמישהו עושה דבר איסור – בין משום שאינו יודע, בין משום שהוא רשע – צריך להפרישו, אפילו בפני רבו, אפילו ללא רשות. הכלל: בכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב – כבוד ה' חשוב יותר מכבוד הרב.

חידושים:

1) הטעם – כבוד השם קודם לכבוד הרב: כבוד הרב קדוש מאוד, אבל כשהיודי עושה עבירה, זה נושא של כבוד השם, לא נושא של כבוד הרב. ה' חשוב יותר מהרב.

2) אולי זה בכלל לא פגם ברב: אפשר לומר שלהפריש מאיסור בכלל אינו פגם ברב – כי אתה לא כאן כדי לפסוק, אתה כאן כדי פשוט להסיר עבירה. הרמב"ם מתכוון לומר: אפילו באופן שזה יכול להפריע לרב – אפילו זה נראה כאילו קיבלת החלטה לפניו – אבל יש כאן ענין של מקום חילול השם.

3) חילוק בין "הוראה" ל"חולק על רבו" בהקשר זה: אולי להפריש מאיסור הוא סוג אחר של דבר מאשר פסיקה. פסיקה היא דבר אחד, אבל לקום בבית הכנסת של הרב ולומר "הפסק לעשות מה שאתה עושה באמצע" – זה ענין של בעלות, של סמכות. זה הרבה יותר חולק על רבו מאשר סתם הוראה, כי לוקחים את הסמכות של הרב במקומו שלו.

הלכה ב' (המשך) – לקבוע עצמו להוראה

דברי הרמב"ם:

"אם רוצה לקבוע עצמו להוראה ולשבת ולדרוש לכל שואל – אפילו בסוף העולם ורבו בסוף העולם, אסור לו להורות עד שימות רבו, אלא אם כן נטל רשות מרבו."

פשט:

החילוק בין הוראה מקרית (שיש בה התרים כמו שנים עשר מיל, חילול השם, דבר שנתפרסם) – לבין קביעות בהוראה. על קביעות – "אני עושה לע

צמי חברה משלי" – אסור אפילו הוא רחוק מאוד מרבו, עד שרבו ימות, אלא אם כן מקבל רשות.

חידושים:

אומרים רק "הרבי". אבל אצל "אנשים מזויפים" שאין להם באמת רבי, אלא הם לקחו מישהו ומעמידים פנים שהוא רבם – הם מתנהגים בכל ההלכות "אפילו עם כלוך" (=בהגזמה). אבל אצל החסידים האמיתיים זה דבר טבעי – "זה קל להם כי אין להם אסון" – כלומר, כשיש רב אמיתי, זה "מצווה ועושה" – זה בא באופן טבעי.

הלכה ד' (המשך) – שלום לרבו

דברי הרמב"ם:

"ולא יתן שלום לרבו, או יחזיר לו שלום, כדרך שנותנין הרעים ומחזירין זה לזה. אלא שוחה לפניו, ומכבדו בכבוד, 'שלום עליך רבי'. ואם נתן לו רבו שלום, יחזיר לו 'שלום עליך רבי ומורי'."

פשט:

כשנותנים שלום לרבו, לא יעשו זאת כפי שעושים עם חבר – טפיחה על השכם, ברכה ידידותית – אלא ביראת כבוד, בהשתחויה (השתחויה). כשהרב נותן שלום, עונים בתוספת מילה: "שלום עליך רבי ומורי" – כמו הכלל שעונים יותר ממה שמקבלים ("שלום עליכם" – "עליכם שלום"; "שבת שלום" – "שבת שלום ומבורך"). הנקודה היא: מוסיפים עוד טיפה של כבוד בהחזרת שלום.

הלכה ד' (המשך) – חליצת תפילין, הסבה, תפילה בפני רבו

דברי הרמב"ם:

"וכן לא יחלוץ תפילין בפני רבו."

פשט:

לא יסיר תפילין מול הרב.

חידושים:

תפילין כמלבוש של יראת כבוד: תפילין הם מלבוש של יראת כבוד – כמו פעם כובע. במצב מכובד הולכים עם תפילין, ולא יסירו אותם מול הרב.

דברי הרמב"ם:

"ולא יסב, אלא יושב כעומד לפני המלך."

פשט:

לא יסב מול הרב, אלא ישב בדרך ארץ – כמו עומדים לפני מלך.

חידושים:

נפקא מינה לפסח: יש לכך נפקא מינה מעשית לפסח – שלפעמים תלמיד לא צריך הסבה, כי לא ראוי להסב מול הרב.

דברי הרמב"ם:

"ולא יתפלל לפני רבו, ולא אחר רבו... אלא יתרחק לאחריו, לא יהא מכוון כנגד אחריו."

פשט:

לא יתפלל לפני הרב, לא מאחוריו, לא בצדו. יתרחק מעט – נותנים מקום לרב. אבל גם לא ממש מאחוריו.

חידושים:

ההיגיון של כל מיקום:

- לא לפניו – אין זה דרך ארץ.

- לא בצדו – כי אז הם שווים.

- לא ממש מאחוריו – שלא ייראה כאילו מתפלל לרב.

- איפה כן? – איפשהו מאחור (רחוק יותר), אבל לא ממש מתחתיו.

לכן פעם היו מעמידים את הרבים למעלה – אף אחד לא יהיה לפניהם, ונותנים מספיק מקום.

שימשו מספיק. "אלא מפני שמתגאים בפני עמי הארץ" – הם רק רוצים להיות גדולים. "וקופצים ויושבים בראש" – הדיוט קופץ בראש.

(7) "הם המרבים המחלוקת" – מדוע הם עושים מחלוקת: אדם מחפש כל הזמן להיות לו שיעור, להיות לו מישהו שסוף סוף שומע, שלא מחפש להתגדל. אם כבר יש מישהו שיודע – אין צורך לעשות עוד ישיבה. אבל הדיוט קופץ בראש צריך הרבה כבוד, הוא צריך להיות הרבי, וכשאינו מספיק עוקבים, הוא פותח ישיבה חדשה, בית מדרש חדש – ובכך הוא רק עושה יותר כיתות ומחלוקת.

(8) "מכבים נר התורה" – מדוע זה מכבה נר התורה: תורה יפה ומאירה כשכל מי שמייצגים תורה הם אנשים חשובים, מכובדים עם יופי והארה. אבל כשבעלי תורה מתנהגים בגניבה, גרירת כסף, עשיית מחלוקת – הם מכבים את נר התורה. (לרמב"ם יש את הלשון "מכבים נר התורה" גם על תלמיד חכם שעושה תורתו קרדום לחפור בה.)

(9) תכלית הרמב"ם – להחזיר כבוד התורה: מדוע הרמב"ם כותב את כל הדבר החד הזה? הוא רוצה להחזיר כבוד התורה. כשאנשים אומרים "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" זה בדיחה כי "איפה שיש שני תלמידי חכמים הם מכים זה את זה" – עונה הרמב"ם: לא, הוא לא תלמיד חכם, הוא "תלמיד קטן". הרמב"ם רוצה להבהיר שמי שעושה מחלוקת בכלל אינו תלמיד חכם – הוא ה"שקרן הראוי למיתה". אנשים לא יאמרו "אה, התלמיד חכם" – אלא "אתה מדבר על המורדים."

(10) "שועלים קטנים מחבלים כרמים וכרמינו סמדר" – ביאור המשל (שיר השירים ב:טו):

- "שועלים קטנים" – שועלים קטנים, חבורה ערמומית.

- "מחבלים כרמים" – הם עושים נזק בשדה של הקב"ה (= עולם התורה).

- "וכרמינו סמדר" – סמדר הם ענבים שעדיין לא בשלו. אולי פירושו שהמחבלים עצמם הם הסמדר – הם עדיין לא בשלו לגמרי (לא הגיעו להוראה).

- פירוש אחר: כשאמיתי תלמיד חכם בא, הוא היה "מגיש ענבים טובים" – פירות מבורכים של שלום, הלכה לעומקה. אבל עכשיו באים התלמידים הקטנים, פוסקים, וזורקים ענבים שאינם ראויים לאכילה – הוראות שגויות.

הלכה ד' – אסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו

דברי הרמב"ם:

"אסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו, ואפילו שלא בפניו... ולא יזכיר שמו בפניו. ואפילו לקרוא לאחרים ששמו כשם רבו, כדרך שעושה בשם אביו, אלא ישנה שמו, ואפילו לאחר מותו. כמה דברים אמורים? בשם פלאי, שכל השומע יודע שהוא פלוני."

פשט:

תלמיד לא יקרא לרבו בשמו, אפילו לא בפניו. אומרים "מורי ורבי" או "אבי מורי" או "רבינו פלוני" – אבל לא את השם לבדו. אפילו אדם אחר שקוראים לו באותו שם כמו הרב, אסור לקרוא לו בשמו – כי זה נראה כאילו אומרים את שם הרב (ענין של מראית העין). זה בדיוק כמו בכבוד אב. אבל זה רק ב"שם פלאי" – שם יוצא דופן שכל אחד ידע שמתכוונים לרב. בשם נפוץ אין את האיסור.

חידושים:

(1) אפילו עם תואר אסור: האם אפשר לומר "רבי משה"? לא – למדנו קודם שהמתורגמן אומר "רבינו פלוני" (לא את השם), וכך מתנהגים גם – "רבינו הקדוש" אבל לא את השם. תלמיד של ר' משה לא יאמר "ר' משה" – כך כתוב כאן.

(2) ראייה מהנהגות חסידיות: אצל החסידים החדים אף פעם לא אומרים את שם הרבי – "הם לעולם לא יאמרו 'ר' פלוני', הם יבינו שזו בושה גדולה."

הלכה ד' (המשך) – הקבלת פני רבו ברגל

דברי הרמב"ם:

"חייב אדם להקביל פני רבו ברגל."

פשט:

יש חיוב ללכת לקבל פני הרב ביום טוב.

חידושים:

(1) זה דין של כבוד, לא רק לימוד: אף על פי שביום טוב צריך ללמוד חצי היום, זה לא הענין כאן – זה דין של כבוד הרב, כמו כל ההלכות האחרות בפרק זה.

(2) נפקא מינה ליום כיפור: אפילו ביום כיפור, שאסור לרחוץ, מותר להיכנס למים (לאגם) כי צריך ללכת לקבל פני רבו ברגל – זה חיוב גדול.

הלכה ד' (המשך) – אין חולקין כבוד לתלמיד בפני הרב

דברי הרמב"ם:

"אין חולקין כבוד לתלמיד בפני הרב, אלא אם כן דרך הרב לכבדו."

פשט:

אין נותנים כבוד לתלמיד אחר מול הרב – כי זה מיעוט כבוד לרב. אלא אם הרב עצמו היה נוהג לכבד את אותו תלמיד, אז זה מותר – כי זה רצון הרב.

הלכה ד' (המשך) – שימוש הרב, מלאכות עבד

דברי הרמב"ם:

"כל מלאכות שעבד עושה לרבו, תלמיד עושה לרבו. ואם היה מקום שמכירים אותו ולא היה לו תפילין, וחושש שמא יאמרו עבד הוא, אינו נועל לו מנעלו ולא חולצו."

פשט:

תלמיד יתנהג כעבד לרבו – כל המלאכות שעבד עושה. אבל אם הוא במקום שאנשים מכירים אותו, והוא לא הולך עם תפילין (שהיה מראה שהוא יהודי ולא עבד), ואנשים עלולים לחשוב שהוא עבד – אז לא ינעל או יחלוץ את נעל הרב (כי זו ספציפית מלאכת עבד שיכולה לפגוע בשידוכים).

חידושים:

(1) תפילין כסימן שאינו עבד: כשהתלמיד הולך עם תפילין, רואים ראה שהוא בן חורין ולא עבד, ואז מותר לעשות כל המלאכות.

(2) [סטייה: מעשה עם רב שלא נתן לחסידים לבוא עם ד' מינים:] מסופר על רב מסוים שלא נתן לחסידיו לבוא עם ארבעת המינים לבית המדרש בתפילתו. לכאורה זה הפוך מהדין – הרב רצה שיראו שהם "עבדים" (משמשים את הרב), ואם היו באים עם דבר שבקדושה היו אנשים חושבים שהם לא עבדים.

הלכה ד' (המשך) – מונע תלמידו מלשמשו

דברי הרמב"ם:

"וכל המונע תלמידו מלשמשו, מונע ממנו חסד, ופורק ממנו יראת שמים."

פשט:

רב שרוצה להיות "רב נחמד במיוחד" ולא נתן לתלמידו לשמשו – הוא מונע מהתלמיד חסד (ההזדמנות לעשות מצווה) והוא לוקח ממנו יראת שמים.

חידושים:

שימוש הרב הוא טובה לתלמיד: זו טובה לתלמיד שהוא מכניע עצמו לרב – דרך זה הוא קונה יותר תורה. זה עוזר לתלמיד כמו שזה עוזר לרב. היסוד הוא "מורא רבך כמורא שמים" – דרך שימוש הרב בונים יראת שמים.

הלכה ד' (המשך) – מרחץ, מקום רבו, הכרעת דבריו

דברי הרמב"ם:

"ולא יכנס עם רבו למרחץ. ולא ישב במקום רבו. ולא יכריע דבריו בפניו."

פשט:

לא ייכנס עם הרב לבית המרחץ. לא ישב במקום הרב. ולא יכריע את דברי הרב בפניו.

חידושים:

(1) מהו "יכריע דבריו"? פירושו לא רק כשנרצב יש ספק והתלמיד מכריע – אפילו לומר "כן, הרב אומר נכון" אינו ראוי. זה לא תפקידך לאשר או לשלול את דברי הרב.

(2) האם תלמיד יכול לחלוק על הרב? מהגר"א בשולחן ערוך (הלכות תלמוד תורה, כבוד רבו) עולה שעיקר האיסור הוא "בפניו" – מול הרב. אבל שלא בפניו מותר להתווכח עם הרב, מותר אפילו להכריע אחרת. אדם לא חייב לפסוק כל מה שהרב אמר. ראייה: הרמ"א עצמו מביא את שיטת אביו ואומר "אני סובר אחרת" – כי זה לא בפניו. זה ענין של דרך ארץ, לא ענין של אמונה בכל מה שהרב אומר.

(3) אבל בלימוד עם הרב? לכאורה מותר אפילו מול הרב לדבר, אבל בדרך יפה – כפי שעושים במצב לימוד כשמביאים תוספות שמשמע אחרת. אבל מלשון הרמב"ם נשמע שזה בכלל לא מותר בפניו.

(4) ההבדל בין רבים של פעם לרבים של היום: הרבים שלנו אינם מסוג הרבים שהרמב"ם מדבר עליהם כאן. היום שניהם לומדים – הרב והתלמיד – מהספר. אבל אם למישהו יש רב אמיתי שיכול לומר "אני מקבל זאת מהר סיני" – כמו הכתב סופר – זה היה אחרת. חלק מכך שאנחנו לא מתנהגים בכל ההלכות הללו הוא משום שאין לנו רבים אמיתיים במובן הקלאסי. אבל לכן ההלכות עומדות – כדי שנכבד יותר את הרבים.

הלכה ד' (המשך) – ישיבה, עמידה, עזיבת הרב

דברי הרמב"ם:

"ולא ישב לפניו עד שיאמר לו שב. ולא יעמוד לפניו עד שיאמר לו עמוד, או עד שיטול רשות לעמוד."

פשט:

לא ישב מול הרב עד שהרב יאמר לו לשבת. גם לא יעמוד עד שהרב יאמר לו לעמוד או שיבקש רשות.

דברי הרמב"ם:

"כשנפטר מרבו, לא יחזיר לו אחריו אלא פניו כנגד פניו."

פשט:

כשעוזבים את הרב, לא יסתובבו מיד עם הגב לרב, אלא יצאו עם הפנים לרב.

הלכה ד' (המשך) – קימה בפני רבו

דברי הרמב"ם:

"חייב לעמוד בפני רבו משיראנו מרחוק מלא עיניו, עד שיתכסה מעיניו ולא יראנו עוד, אחר כך ישב."

פשט:

חייב לעמוד לפני הרב מכאשר רואים אותו כבר מרחוק, עד שלא רואים אותו יותר – לא רק את פניו, אלא את כל גופו. רק אז מותר לשבת.

דברי הרמב"ם:

"במה דברים אמורים? ברבו מובהק, שלמדו רוב חכמתו."

פשט:

כל הדינים החמורים של כבוד הרב הולכים רק על רבו מובהק – הרב שלימד אותו רוב חכמתו.

חידושים:

(1) מהו "רוב חכמתו"? – שתי שיטות:

שיטה א' (פשט ברמב"ם): "רוב חכמתו" פירושו **כפשוטו** – רוב הדברים שאתה יודע, אתה יודע מהרב. כמה דברים אתה יודע מזה, כמה מזה, אבל רוב הידע שלך בא ממנו.

שיטה ב' (רמ"א): "רוב חכמתו" פירושו לא כמות של מידע, אלא הרב שלימד אותך **להבין** – שכל הישר, איך לחשוב, איך לעשות סברות, איך להדמות מילתא למילתא. הוא לא לימד אותך הרבה פשטים, אלא לימד אותך **צורות של לימוד**.

(2) "חכמתו" פירושה תלמוד, לא מקרא ומשנה: מהגמרא במועד קטן: "חכמתו" פירושה **תלמוד** – כלומר, הרב צריך ללמד הבנה, עשיית סברות, הדמיית מילתא למילתא. מקרא ומשנה הוא עולם התנאים, זה לא ה"חכמה" שעושה משהו לרבי מובהק. הרב הוא **מחנך בסברא** – הוא לומד עם התלמיד שנים עד שהתלמיד מבין בעצמו.

(3) ביקורת על היישום המודרני של הדינים: כל הדינים של כבוד הרב באים מעולם שבו לא היו ספרים – הרב **באמת** לימד דברים. בימינו, שאפשר ללמוד הכל מספרים, המצב שונה. מי שחושב שצריך להביא את השולחן ערוך על כל דיני כבוד הרב בימינו – זה לא פשוט, כי השולחן ערוך מדבר על מצב אחר.

(4) נפקא מינה מעשית: "שלושה חודשים" לא מספיק: טענה כמו "לא למדתי אצלו רוב הדברים, אבל הדרך איך אני לומד קיבלתי ממנו" – בקיצור, למדת אצלו שלושה חודשים – זה לא מספיק. מפרק ד' למדנו ש"קיצור של תורה" – זו החכמה. לדעת כל המקרא וכל המשנה זה בסיסי; רמת החכמה קשה יותר, וזה צריך ללמוד אצל רב.

הלכה י"ג (המשך) – תלמיד חבר

דברי הרמב"ם:

"אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו, הרי זה תלמיד חבר, ואינו חייב בכבודו בכל הדברים האלו. אבל עומד מלפניו וקורע עליו כשם שקורע על כל המתים שמתאבל עליהם."

פשט:

אם לא למד ממנו רוב חכמתו, הוא **תלמיד חבר** – יותר באותה רמה. אינו חייב בכל הדינים החמורים של כבוד, אבל צריך לעמוד לפניו, וקורע קריעה עליו כמו על אחד משבעת הקרובים – אבל **לא** קריעה שאינה מתאחה (כמו ברבי מובהק).

הלכה י"ג (המשך) – אפילו דבר אחד

דברי הרמב"ם:

"אפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד, בין קטן בין גדול... עומד מלפניו וקורע עליו."

פשט:

אפילו למד ממנו רק **דבר אחד** – קטן או גדול – צריך לעמוד לפניו ולקרוע קריעה.

חידושים:

(1) מהו "דבר אחד"? "דבר גדול על דברי תורה" פירושו לא שהוא פעם חזר על חתם סופר בתפילה. פירושו למד משהו איתו, משהו "חשוב באמת"

הלכה ד' (סוף) – מזלזל בכבוד רבו / גורם לשכינה שתסתלק

דברי הרמב"ם:

"כל תלמיד שמזלזל בדבר מכל כבוד רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל."

פשט:

תלמיד שמזלזל באחת מהלכות כבוד רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל.

חידושים:

זה מתקשר למה שלמדנו קודם – שכבוד הרב הוא כבוד השכינה, ושזלזול בכבוד הרב לוקח יראת שמים. הרב מייצג את השכינה – לכן, כשמזלזלים בכבוד הרב, זה ממילא זלזול בשכינה, וזה גורם לשכינה שתסתלק.

ראה את רבו עובר על דברי תורה

דברי הרמב"ם:

"ראה את רבו עובר על דברי תורה..."

פשט:

אם תלמיד רואה שהרב עובר על דברי תורה – הוא שכח משהו, הוא צריך תיקון – צריך להזכיר לו, אבל בדרך כבוד.

חידושים:

דוגמה מעשית: כששמע מזכיר תורה ששמע, הוא אומר זאת בלשון "כך לימד אותנו הרב" – כדי לא לבייש את הרב, אלא להזכיר לו בדרך כבוד. בספרים רואים את הלשון "מדרש המובא בספרו של מורי" – שיכול להיות קשור לענין של הזכרת דברים בשם הרב.

לא יאמר דבר שלא שמע מרבו

דברי הרמב"ם:

"ולא יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד שיאמר בשם מי אמרו."

פשט:

לא יאמר דבר שלא שמע מרבו, מבלי לומר ממי שמע זאת.

חידושים:

מדוע הרמב"ם מכניס זאת כאן בהלכות כבוד הרב? זה לכאורה דין כללי של "האומר דבר בשם אומרו"? התירוץ: כי אמרנו קודם שכל דבר יאמר "כך לימד אותי הרב", כשהתלמיד אומר משהו שאינו בשם הרב, אנשים יחשבו שהוא אומר זאת עדיין בשם הרב. לכן צריך להבהיר ממי זה בא – כדי לא להפיץ אמירות שגויות בשם הרב. זה ענין של כבוד הרב, לא רק ענין של אמת.

פירוש אחר: אולי הרמב"ם מתכוון כשבפני הרב, יאמר "שמעתי זאת מרבי פלוני" (רב אחר).

נפטר רבו – קריעה

דברי הרמב"ם:

"ואם נפטר רבו – קורע כל בגדיו עד שמגלה את לבו, ואינו מאחה לעולם."

פשט:

כשרבו מובהק נפטר, קורע התלמיד את כל בגדיו עד שמגלה את הלב, ולא תופר לעולם.

הלכה י"ג – רבו מובהק: הגדרה

– לימוד ממשי.

(2) שאלה מעשית: חסידים והרבי שלהם: מה עם כל החסידים שיש להם רבי שהוא סתם רבי כי אביו היה רבי – הם קורעים קריעה? ומצד שני, מי שלומד באמת כל שבוע מרב בבית המדרש בשלוש סעודות תורה – הוא כבר קורע קריעה? זו נשאת שאלה מעשית.

הלכה י"ג (המשך) – תלמיד חכם שגדול ממנו בחכמה

דברי הרמב"ם:

"וכן תלמיד חכם שדעת הבריות נוחה הימנו... מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה."

פשט:

אפילו מי שלא למד ממנו כלום, אבל הוא גדול בחכמה – צריך להיות לו דרך ארץ. תלמיד חכם שמידותיו מתוקנות, כשהוא מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה, צריך להתנהג בדרך ארץ.

חידושים:

(1) מהו "דעת הבריות נוחה הימנו"? מידותיו מאוד מתוקנות, יש לו מין שלמות, מידה טובה.

(2) מהו "מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה"? הוא שומע ממנו אחרת – הוא רוצה לשמוע ממנו אחרת מאשר לשאול מסתם אדם. הוא מראה שהלה יודע קצת יותר ממנו. הוא לא שואל אותו בחקירה. **לחקור אפשר** – אבל צריך קודם כל להקשיב.

(3) של"ה הקדוש – מותר להתווכח, אבל לא להיות "נט": מותר להתווכח על הרב שלי, אבל לא להיות "נט" (לא מכובד). למה הוא הרב שלך? כי משהו הוא יודע שאתה לא יודע – הקשב לו קודם כל. מותר להתווכח, לא חייבים לקבל כל דבר, אבל רק אחרי שמקשיבים.

(4) זה תקף לכל מי שגדול ממנו – לא רק רבי מובהק: זה מתנהג אפילו עם כל מי שגדול ממנו בחכמה, לא רק עם רבו מובהק.

(5) תנאי ליכולת ללמוד – לא רק כבוד: מלבד ענין כבוד תלמידי חכמים, זה תנאי גדול ליכולת ללמוד. כשאדם שומע משהו והוא כבר חושב מהר איך הוא הולך לדחות זאת, הוא אפילו לא שומע כל כך טוב. צריך קודם "לעכל" מה שהלה אומר בכל השלמות, ורק אחר כך לחשוב איך זה מתאים לתורות שלך. יש "פרצה" שיש לאנשים – כשכל דבר שהם שומעים, הם מיד מתאימים אותו למשהו תורה ששמעו כבר פעם. כך לא נעשים יותר חכמים, כי רק אוספים על התורה הקיימת. אבל שים הכל בצד והקשב במלואו – זה עוסה מכוונות.

(6) מהו "מכוונות"? "מכוונות" פירושו לא דווקא מידות טובות – יכול להיות דעותיו כבר מכוונות. מה שהוא יודע הוא שם בצד, עכשיו הוא יכול לשמוע דברים חדשים. הלשון "מכוון את האמת" (מדרך המצוה) פירושו **מדויק** – הוא מדויק בהבנתו.

הלכה י"ד – הרב שמחל על כבודו

דברי הרמב"ם (רמ"א):

"והרב המובהק שמחל על כבודו בכל הדברים האלו, בין על כל תלמידיו בין על אחד מהם, הרי זה מחול. והתלמיד צריך להדר אחר רבו אף על פי שמחל."

פשט:

רבי מובהק יכול למחול על כבודו – על כל התלמידים או על אחד. אבל אפילו אחרי מחילה, התלמיד צריך עדיין להדר את הרב.

חידושים:

(1) מהו "מחילה" למעשה? מחילה פירושה שהרב יכול לומר "מהיום והלאה מותר לדבר בשיעור", או "אינכם צריכים לעמוד לפני", וכדומה.

(2) חילוק בין "כבוד" ל"הידור": יש כבוד ויש הידור. הרב יכול למחול על כבוד, אבל הידור נשאר. פירושו: אפילו כשהרב מחול, אסור להתנהג אליו כמו לחבר – צריך עדיין כבוד.

(3) מדוע מחילה לא עוזרת לגמרי? אם הרב אומר "שב" (מחול על עמידה), והתלמיד לא מציית ועומד – הוא מנהיג בזיון, הוא לא רגיל. אבל צריך עדיין למצוא דרכים אחרות להדר. מחילת הרב על דבר אחד לא אומרת שאין יותר שום דין כבוד – דיני הידור אחרים נשארים. אי אפשר לעשות "גזירה שווה" ולומר שכל דיני כבוד נופלים.

(4) מהו "הידור"? הידור הוא כמו שרואים – משהו שרואים ומראים כבוד. זה מין "תנו לזה להיות עדיין בהידור" – ועל זה אין מחילה.

הלכה י"ג (סוף) – הרב צריך לכבד את התלמיד

דברי הרמב"ם:

"כשם שהתלמידים חייבין בכבוד הרב, כך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרבן. כך אמרו חכמים: יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשל חברך."

"וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולאחבן, שהם הבנים המהנים בעולם הזה ולעולם הבא."

פשט:

כשם שתלמידים חייבים בכבוד הרב, כך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרבם. כבוד תלמידך יהיה חביב עליך כמו כבוד חברך – אם מישהו מבזה את חברך, תתנגד מאוד, כך תתייחס לכבוד תלמידך. הרב צריך להזהר בתלמידיו ולאחוב אותם, כי הם כמו בנים שמועילים לו בעולם הזה (הם משמשים אותו) וגם לעולם הבא.

חידושים:

(1) נקודת המפנה של פרק ה' – מכבוד הרב לכבוד התלמיד: המפנה הדרמטי בפרק ה': עד עכשיו הרמב"ם הסביר כמה חזק וכמה חמור התלמיד צריך לכבד את הרב. עכשיו "הרמב"ם הופך את החבל" – הרב לא רק יכול, הוא צריך לכבד את התלמיד. זו מבנה מרשים: הפרק מתחיל בכבוד הרב ומסתיים בכבוד התלמיד.

(2) תלמיד כ"אביו של רבו לחיי העולם הבא" – קל וחומר: הרמב"ם אומר שתלמידים הם "הבנים המהנים לעולם הבא." כשם שלמדנו בתחילת הפרק שהרב הוא "אביו לחיי העולם הבא" לתלמיד, כך גם להיפך – התלמיד עושה את הרב ל"אב בעולם הבא." כל אב אוהב את ילדיו כי הם עושים אותו לאב של חיי העולם הזה. יש קל וחומר: הרב צריך לאחוב את תלמידיו כי הם עושים אותו לאב בעולם הבא – שזו מעלה גדולה יותר.

(3) שאלה: האם תלמיד של רב שנפל יכול להיות לו עולם הבא? אם הרב "נפל" (נפל), האם התלמיד עדיין יכול להיות לו עולם הבא? הפניה לגמרא של רבי מאיר ואחר (אלישע בן אבויה) – שבה רבי מאיר המשיך ללמוד מאחר אפילו אחרי שנפל. זה מראה שכן, תלמיד בוודאי יכול להיות לו עולם הבא אפילו כשהרב נפל.

"הרבה חכמה למדתי מחבירי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכולם"

דברי הרמב"ם:

"תלמידים מרחיבין דעתו של רב ומרחיבין לבו. אמרו חכמים: הרבה חכמה למדתי מרבותי, ומחבירי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכולם."

פשט:

תלמידים עושים את הרב יותר חכם – יש לו למי ללמד, הם מרחיבים את לבו. החכמים אמרו: למדתי מחבירי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכולם.

חידושים:

(1) סתירה לכבוד הרב? האמירה "ומתלמידי יותר מכולם" הולכת קצת נגד כל מה שלמדנו על כבוד הרב. אם לומדים מחברים ומתלמידים יותר מרבים, מדוע חברים ותלמידים פחות חשובים?

בכות (בפוטנציאל), אבל התלמיד **מוציא לפועל** – הוא מוציא את החכמה מפוטנציאל לממשות. בלי שאלות התלמיד הרב לעולם לא היה מוציא את החכמה המפוארה. זה מתקשר למה שלמדנו קודם – **"לא יקפיד מלמד"** – הרב לא יקעס על שאלות. זה לא רק דין של סבלנות, אלא צורך מעשי: דרך השאלות יוצאת חכמה מפוארה.

5) "מה שאלתך עד חצי המלכות": כשם שהמלך אומר "מה שאלתך עד חצי המלכות", כך שאלת התלמיד יכולה להביא "עד חצי המלכות" – שאלה יש לה כוח לפתוח שערים גדולים של חכמה.

6) הקשת הגדולה של פרק ה': התחלנו בלימוד שצריך לכבד את הרב, ובסוף למדנו שהרב צריך גם לכבד את התלמיד. זה נותן תמונה מאוזנת של יחסי רב-תלמיד – שני הצדדים יש להם חובות זה לזה.

2) תירוץ – לומדים מחברים רק אחרי שכבר למדו מרבים: כל אמירה קיצונית צריך להבין בהקשר. לומדים מחברים רק אחרי שכבר למדו את החכמה מהרב. עם הארץ לא לומד כלום מחברים. אבל **ברגע שכבר תלמיד חכם** – כבר למד מהרב – עכשיו אפשר להתחיל ללמוד מכולם. מתחילים כבר להעריך דברים קטנים, חלשים שלא היו שמים לב אליהם קודם.

3) "עץ קטן מדליק את הגדול" – משל ר' יוחנן: כשם שעץ קטן יכול להדליק עץ גדול, כך תלמיד קטן משחית את הרב – תלמיד קטן יכול לחדד את חכמת הרב. **"עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה מפוארה"** – דרך שאלות התלמיד הרב יכול להוציא בפועל חכמה מפוארה.

4) איך התלמיד מוציא חכמה מפוארה? התלמיד שואל "קושיות קשות" – שאלות שמאלצות את הרב לחשוב עמוק יותר. הרב כבר ידע את החכמה

תמלול מלא

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ה' – כבוד רבו

הקדמה לפרק ה'

טוב, אנחנו לומדים רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ה'.

כבר למדנו על עצם דין תלמוד תורה, החיוב ללמד את הילדים, אחר כך למדנו מעט את הדינים של לימוד עם תלמידים. אתמול למדנו איך רב לומד עם תלמידים, איך המתורגמן מעביר את התורה מהרב, וכן הלאה מעט את הדינים של מה מותר לעשות בבית המדרש.

כאן אנחנו ממשיכים, הפרק מדבר בעיקר על כבוד רבו.

המבנה של הלכות תלמוד תורה: שתי מצוות

זה לכאורה... צריך לראות בפנים אם הוא מביא כאן את ההלכה או רק בפרק הבא.

לכאורה, למדנו בהקדמה בהתחלה שיש בהלכות תלמוד תורה שתי מצוות, כן?

יש את המצווה של תלמוד תורה ואת המצווה של "לכבד מלמדיו ויודעיו".

כן.

אז בעצם פרק ה' הוא "לכבד מלמדיו" – זה לא אומר מלמדיו, אלא מי שמלמד אותך, זו רמה אחת של חיוב.

אה, הפרק הזה הוא מלמדיו, אני מתכוון שהפרק הבא הוא יודעיו, כי הפרק הבא הוא כבוד תלמיד חכם.

אבל מלמדיו אני מתכוון, תראה כאן איך אני מתרגם את זה, זה אומר כאן כבוד שאדם צריך להיות לרבו, רמה מסוימת של כבוד. אחר כך יש רמה אחרת של כבוד שצריך להיות לכל תלמיד חכם, זה בפרק הבא.

ההבדל בין כבוד רבו וכבוד תלמיד חכם

אה, זה מעניין, כי בספר המצוות כבר היה לנו כמה פעמים את הענין של לכבד סוג אחר לגבי מה שמדברים על כבוד של תלמידי חכמים.

יש את הענין של כבוד תלמיד חכם כי הוא זה שמלמד את הדרך הישר, שתהיה מדובק – לא כבוד, אלא להידבק בתלמידי חכמים כדי ללמוד מהם.

אחר כך יש את הדבר שאדם מושפע מסביבתו, ממילא שישתובב ליד תלמידי חכמים.

כאן אנחנו לומדים דבר אחר: שכדי לקנות תורה, חלק מהמצווה של תלמוד תורה הוא שישתכלל למעלה על תלמיד חכם, רק כך הופכים לתלמיד חכם.

אוקיי, אבל עכשיו מדברים על הרב שלך במיוחד.

לרב שלך יש חיוב מיוחד.

תלמיד חכם שהוא הרב שלך, כן.

מסתבר שאם הרב אינו תלמיד חכם, זו בעיה שנייה, למה אסור להיות לו אותו. אם הוא יותר תלמיד חכם ממך, הוא כבר יכול להיות הרב שלך.

אבל עכשיו מדברים על רב מובהק, נראה, יש שתי רמות של רב.

אבל עכשיו אפשר לדבר על הנושא של הרב, של הרב שלך, שצריך לכבד.

הלכה א': כבוד רבו יותר מאביו

בואו נתחיל. אומר הרמב"ם:

כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כמו שכולם יודעים, יש מצווה של כיבוד אב, "איש אמו ואביו תיראו", צריך, מצווה על כבוד ומורא של האב. את המצווה הזו עוד לא למדנו. זה מעניין, זה עוד לא היה במנין המצוות. אני מתכוון שהלכות כיבוד אב עומדות רק בסוף הרמב"ם, הלכות ממרים.

כך יחייב בכבוד רבו ויראתו. באותו אופן הוא מחויב בכבוד של רבו ובמורא, במורא שלו מרבו.

ולא רק כך, אלא לא רק שזה כמו האב, אלא בדרך אפילו יותר, **ורבו יותר מאביו**. החיוב לכבד רב הוא אפילו יותר מלכבד את האב.

הוא כבר יראה לגבי אילו הלכות זה נוגע, ולמה? **שאביו הביאו לחיי העולם הזה**, אב צריך לכבד כי האב נתן לך חיים, כי האב עשה אותך שתהיה כאן בעולם. אבל **רבו שלמדו חכמה הביאו לחיי העולם הבא**. הרב שלימד אותך חכמה, הוא זה שמביא אותך לחיי העולם הבא, הוא עושה אותך שיהיה לך חכמה, ורק חכמה נשארת לעולם הבא, כן? הגוף מת. מה נשאר לעולם הבא? הדעת שקונים. כן, זה כבר אותו רמב"ם.

הגדר של כבוד רבו: דומה לכיבוד אב, לא כמו כבוד צדיקים

כן. זה מעניין, הוא אומר כאן גם שהגדר דומה לכיבוד אב. זה לא כמו מה שלמדנו קודם שצריך לכבד צדיקים, חסידים, כי הם דומים לשכינה, אלא כי הם הרב שלך. כמו האב, לא כי הוא אב, אלא כי הוא האב שלך. כאן מדברים על הרב שלך, זה קשר מאוד אישי, כי הוא הביא אותך לחיי העולם הבא.

מלבד מה שצריך לכבד אותו כי הוא יהודי חשוב בכלל ישראל, הוא חשוב לך. זה הולך אחורה. קודם צריך לכבד את הרב שלך, אחר כך הרמב"ם יגיד שלא רק הרב שלך, אלא גם הרבנים של אנשים אחרים צריך. סוג אחר.

זה הכבוד הגדול ביותר שאתה אומר, זה כמו כיבוד אב, וזה על הקל וחומר. אני מתכוון, אולי יהיו מקורות אחרים, נראה שהרמב"ם מביא גם פסוק. אבל צריך להיות גם קל וחומר, למה צריך לכבד אב? כי הוא נתן לך חיים. רב גם נותן לך חיים! איזה סוג חיים? לא אותו סוג חיים, חיי הגוף, אלא חיי הנשמה, חיי הדעת.

דיני קדימה: רבי קודם לאביו

טוב מאוד. אומר הרמב"ם, **וכיצד היא הלכה? רואה אבידת אביו ואבידת רבו**, הוא רואה אבידה, ויש את האבידה של אביו ואת האבידה של רבו. עכשיו השאלה, את מי להקדים? את מי להציל קודם? את הכסף של מי? **השבת אבידתו קודמת לשל אביו**, הוא קודם מצווה לעסוק באבידה של רבו לפני האבידה של אביו. מאותה סיבה שלמדנו, כי הרב הוא המביא אותו לחיי העולם הבא.

מובהק, הפשט הוא שהוא למד את כל התורה מהרב, לא מהאב. אבל אם הרב אינו רב מובהק, והאב גם הוא תלמיד חכם, והוא גם למד מהרב, אז אבידת אביו קודמת.

מורא רבך כמורא שמים

אומר הרמב"ם הלאה, ואין לך כבוד גדול מכבוד הרב, ולא מורא יתר על מורא הרב. אין צריך לכבד יותר אף אחד, הכבוד הגדול ביותר שאדם צריך לתת צריך לתת לרב. וממי צריך להיות המורא הגדולה ביותר, היא מורא הרב. כמו שחכמים אומרים, **מורא רבך כמורא שמים**.

מורא של הרב מתרגם הרמב"ם, זה לא אומר, זה לא יכול להיות כמורא שמים, כי הפחד מהקב"ה הוא רמה אחרת לגמרי. אלא זה אומר שזו הגבוהה ביותר, כמורא שמים, גבוה יותר מכולם על הארץ. כן, כך הוא מתרגם את זה, לא? זה הכבוד הגדול ביותר.

קושיא: מה עם מלך?

מה עם מלך או משהו אחר? אני מתכוון, מה אז? למלך אין מצווה להיות מורא. למלך יש כנראה מורא, כי הטבע אומר כך. מגוי גם יש מורא. אני זוכר שלרמב"ם יש כן איזו לשון, בהלכות ממרים, בהלכות דעות, על נשיא, כך. שהמלך הוא הגדול ביותר, יש לו אפילו יותר מבית הדין, או איזו לשון כזו.

שאלה מעשית: כבוד אדמו"ר לעומת כבוד המגיד שיעור

כן, אני חושב דווקא, שהאנשים שחיים לאחרונה שיש רב, אדמו"ר שליט"א, שמכבדים הרבה יותר מהרב שלימד אותו תורה, כן. זו שאלה גדולה, כי יש דין שמורא רבך כמורא שמים. או שאתה מכבד יותר את הרב שהוא סתם כי הוא המלך? אתה יכול לומר שיש לו דין מלך, יש לו הרבה דינים, אבל רבו הוא לא.

יכול להיות שאתה יכול לומר שם כמו שהמגידי שיעורים הם שניהם תלמידים של הרב הגדול. כמו שאתה חושב על ראש ישיבה, יש מגידי שיעורים. כן, המגיד שיעור הוא אולי יותר, למדת אצלו יותר, אבל ראש הישיבה נותן את השמועסים והוא ה... זו אותה שאלה. כי ההוא הוא חכם גם, מגיע לו כבוד, אבל לא אותו כבוד של רב. הכבוד שצריך להיות לרב, זה אומר כפשוטו, מי שלימד אותך תורה, לא מי שכתוב בהלכה.

מעשה על ר' מנחם זעמבא

כמו ששמעתי על ר' מנחם זעמבא, אני לא יודע אם זה אמת, הוא אמר שבגור היה יהודי שהכיר את ר' מנחם זעמבא, והוא אמר, "מנדל מרים את הספסל". הוא שר התורה, אבל כך זה, שכולם בטלים לרבי. אבל דווקא בהלכה צריך לדעת איך זה עובד. זה לא מוחזק.

כבוד תלמיד חכם: נקודה מעשית

סתם ככה, יש לי תמיד דבר שאני חושב, שכאשר אנשים רוצים לקיים את המצווה של כבוד תלמידי חכמים וכדומה, מחפשים גדול מפורסם ומשתדלים להיכנס. כל אדם כזה בוודאי היה לו בחור שלמד איתו בישיבה, שהוא בערך בגילו, שהוא היום בדין תלמיד חכם, והוא חלש על דולר, הוא חלש שמישהו יסתכל עליו. זה הרבה יותר גדול לקיים את המצווה של כבוד תלמיד חכם כשאתה מתעסק איתו מאשר כשאתה הולך למפורסמים. אבל זה הפרק הבא. עכשיו מדברים כל הזמן על הרב שלך. הרב שלך זה הכרת הטוב.

זה יותר כמו דבר אישי.

מעשה על הקוצקר רבי

יש מעשה, הקוצקר רבי הלך לבקר בעיר הישנה שלו שבה גדל, אולי בקוצק או בטומשוב, והוא הלך לבקר את רבו שלימד אותו, המלמד שלו מאלף בית, מחומש. הוא אמר, הרב של גמרא, הוא אמר הרבה פשטים שגויים, אבל הרב של אלף בית הוא רב אמיתי, בוודאי לכל הדעות רב אמיתי, וצריך להיות לו יותר כבוד. אבל מה שקרה

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ה – כבוד רבו (המשך)

הלכה א' (המשך) – "לפיכך אמרו... כבודו דומה לשכינה"

אבל דווקא בהלכה צריך לדעת איך זה עובד. לא החזקתי מעמד.

מקרה נוסף, **אביו ורבו נושאים במשא**, אביו ורבו נושאים חבילה. יש מצווה של פריקה, של עזרה. מי קודם? **מניח של רבו ואחר כך של אביו**, יעזור קודם לרב להוריד את החבילה, ואחר כך לאב.

אביו ורבו שהיו שבויים בשביה, יש מצווה של פדיון שבויים. השאלה היא, מי בא קודם? יש דין קדימה. גם כאן, **פודה את רבו**, קודם פודים את הרב, **ואחר כך פודה את אביו**.

כאשר האב הוא תלמיד חכם

אומר הרמב"ם, זה הכל כאשר אביו בכלל לא היה רבו. **אבל אם היה אביו תלמיד חכם**, אם האב הוא תלמיד חכם – הוא לא אומר שהוא צריך להיות רבו, בכלל, אם האב הוא תלמיד חכם.

אבל לכאורה הטעם הוא כי האב גם הביא אותו לחיי העולם הבא. זו קושיא טובה, אני לא יודע. אבל הרמב"ם לא אומר "אם היה אביו רבו", הגמרא אומרת דווקא "אביו רבו", אבל כאן הוא מתכוון, הרמב"ם אומר את זה שאפילו הוא לא רבו, אפילו הוא סתם תלמיד חכם. אבל אני אומר שכל שכן... בואו נלך עם ה... אפשר ללמוד שהטעם הוא כי האב הוא תלמיד חכם, ממילא מגיע לו יותר כבוד. אבל בפשטות, יותר מסברא, אפשר לומר שכאשר האב גם הביא אותו לחיי העולם הבא, אז **פודה את אביו תחילה**.

קושיא: אב שלימד דברים בסיסיים

וצריך לחשוב על זה, שאפילו אב שאינו תלמיד חכם, אבל אם האב לימד אותו את היסודות, כמו ההלכה, התורה ציוותה, והאב לימד אותו דבר כזה, האב נתן לו את שניהם. אפילו אם הרב הביא אותו יותר, הרב נתן לו יותר, אבל האב נתן לו את שניהם. צריך לחשוב, זו קושיא טובה, כי אם האב עשה אותו מצוות חינוך, והאב לימד אותו בדיוק לולב, והאב לימד אותו לימוד בסיסי, הוא גם הביא אותו לחיי העולם הבא. זו קושיא על הקל וחומר.

בדיוק לולב זה אולי רק מצווה, לא תורה. לא זה מה שמביא לחיי העולם הבא. אבל מה שאתה אומר, אתה מדבר כנראה עם קצת אדג'.

אולי דווקא זה, אולי בגלל זה דווקא זה הפירוש. בגלל זה כתוב אם הוא תלמיד חכם, זה אומר, אב שהוא תלמיד חכם, אפילו הוא לא הרב שלך, הוא לימד אותך סתם ככה, הוא קצת רב, הוא בוודאי לימד אותך דברים שונים. מישהו שמדבר איתך על מה שלא מדברים, הוא אב שלא יודע בכלל כלום, הוא לא לימד אותך כלום. אבל זו באמת בעיה כאן.

כאשר האב הוא חכם

אז אם האב לימד אותך, **פדיון אביו תחילה**. אז לכאורה אותו דבר צריך להיות לגבי מעשה ועבודה, או בחכמה, אם הוא תלמיד חכם. אז, אה, תלמיד חכם ברור שהוא לא רב, כי הוא רק תלמיד, ותלמיד בכלל אינו רב, צריך להיות חכם כדי להיות רב. ואם הוא כן חכם, אז הוא מלמד אותך.

אם הוא כבר שוקל כנגד רבו, אם האב הוא חכם, אפילו הוא לא חכם כמו הרב, הוא בכל זאת קודם לגבי עבודה, כי מעשה עבודת אביו ואחר כך מעשה עבודת רבו. גם אותו דבר לגבי מעשה גם.

דיון: ההבדל בין "תלמיד חכם" ו"חכם"

לא, לכאורה כל הדברים האלה זה אותו דבר. אני לא רואה שזה יהיה ההבדל. לא נראה שההבדל הוא זה, שזה תלמיד חכם או שהוא חכם. תלמיד חכם זה כנראה, אני לא יודע, משהו לא מסתדר לי כאן בכלל ההבדל. למה הוא יגיד במקום אחד תלמיד חכם ובמקום אחד חכם?

בטח, אבל מה הנקודה? למה... אם הוא עושה קל וחומר, אם אפילו תלמיד חכם זה הדין, אז מכל שכן אם הוא דווקא חכם. אז משהו חסר לי. אני לא מבין את שתי ההלכות. מבין מה אני אומר כאן?

אולי הוא כן צריך להיות פדיון שבויים, לא לגבי עבודה? אני לא יודע, לא ברור.

השוואה להלכות גזילה ואבידה

הוא מביא שבהלכות גזילה ואבידה הרמב"ם אומר את ההלכה, והוא אומר את זה קצת אחרת. הוא אומר שאם רבו הוא רב מובהק, האב קודם. אבל אם הרב אינו רב מובהק, והאב הוא עצמו חכם, אז... כתוב שאם הרב הוא רב

הם מציבים, "כאילו הרי הם כמשה". לכאורה אפשר לומר שהם עשו שני דברים, אבל מהסמיכות של הפסוק רואים שהם התכוונו לדבר אחד, רבו ושכינה.

ביאור: מדוע הרב הוא כמו השכינה?

הפשט הוא פשוט. אצל משה רבינו מבינים, למשה רבינו היה קשר ישיר עם הקב"ה, הוא עשה הכל על פי ה', ממילא כאשר יש טענות עליו זה חולק על השכינה. אבל לקחת את זה גם על הרב שלך זה כבר קצת רמה הבאה. כאן מדברים על סוג של רב שאנשים חושבים שהכל הוא עושה על פי ה'. לכאורה זה אצל משה, לא, לאו דווקא.

במובן מסוים, כל רב הוא... מה הפירוש? אנשים, לא הגעתי מפסח, אני כבר יודע, ספרי תורה של פסח, שלרב יש פסח רב זו שכינה. זה מאוד פשוט. מי מייצג לך את החכמה, הדעת, התורה? הרב. אם אתה מתווכח עם זה שהוריד אליך את החכמה.

לא, אני אומר, אבל בכל הפסוקים האלה הרי הפשט שהם לכאורה התלוננו על משה רבינו, שעשה הכל ממש ישירות על פי ה'. אבל רב הוא גם מי שעושה על פי ה'. לא כל מה שהוא עושה, אבל החכמה שהוא מלמד היא תורת הקב"ה, אותה תורה.

דיון: חולק על רבו בלימוד או בדברים אחרים?

תמיד אומרים את זה, שאתה חושב שאומרים שתלמיד של רב צריך להיות כמו שהוא לא? מדברים רק על איך שהוא עושה את הלימוד, איך שהוא הולך נגד לימוד רבו. לא מדברים כאן כשמדובר לא יודע מה, הוא רב על בניין. אה, אז זה עובד, כי האדם שמייצג את זה צריך לכבד אותו בצורה כזו. מהו חולק על רבו? מה פירוש חולק על רבו? מה שהוא אמר שזה חולק על השכינה.

הלכה ב' – "חולק על רבו" = עושה ישיבה משלו

דברי הרמב"ם

הוא אומר, הרמב"ם, "זה שקבע לו מדרש", הוא עושה לעצמו בית מדרש משלו, מקום משלו ללימוד, "ויושב ודורש ומלמד", הוא עושה שיעור משלו, "ויושב ודורש ומלמד", הוא יושב והוא דורש והוא מלמד, "שלא בשעת רבו ורבו קיים, ואפילו רבו במדינת הים". אפילו בארץ אחרת, כל עוד הרב חי, ואם אתה עושה את עצמך שבת לעצמך, נעשה רב בחייו, נעשה רב בחיי רבך בלי רשות, זה נקרא חולק על רבו.

ביאור: הלשון "חולק" – לחלק, לא לריב

זה מאוד מעניין, "חולק" בלשון חכמים פירושו תמיד מלשון... ראיתי שמחלוקת מתרגמים... מלשון "פלג"... כמו להיות חולק, "יחלוקו", לחלק דבר לחצי. או לחלק, כן, לא מלשון לריב, לא מלשון שמישהו הולך. הוא לא עושה מחלוקת בכך שהוא הולך. הוא מחלק את הקהילה, הוא מחלק את השיעור לחצי. או שהוא עושה לעצמו מחלקה משלו, משהו כזה, הוא מתפלג, הוא עושה את שלו, הוא לא בורח מזה, אפילו הוא לא עושה שום צרות, יש לו חסידים משלו, גם זה חולק על רבו. הוא היה צריך ללכת לרבו, אני יודע.

"ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם"

אה, טוב, "ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם", והלאה. אז זה, חולק על רבו פירושו שהוא עושה לעצמו ישיבה משלו, אפילו הרב לא כאן, הוא בארץ אחרת, אבל הוא הכריז על עצמו כרב בחיי רבו.

אחר כך יש דבר חמור יותר, זה להורות בפני רבו. "ואסור לאדם להורות בפני רבו", זה כאשר הוא לא הולך. בבית המדרש של הרב הוא פוסק שאלות. "ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם", ואסור להורות. "בפני רבו" פירושו לכאורה לא בפניו, אלא במקום של הרב. אני כבר אגיד איך.

"כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה". מי שמורה הלכה בפני רבו הוא חייב מיתה. איזו מיתה? מהו חיוב המיתה הזה מאיפה? כן, זה אחד מחייבי מיתות שלא הורגים. זה לא אומר שהוא חייב מיתה, זה לא אומר שהורגים אותו. כתוב אמנם על שמואל... על שמואל ועל אנשים אחרים, אבל חייב

סטייה: כבוד תלמידי חכמים – הגדולים והקטנים

סתם ככה, יש לי תמיד דבר שאני חושב, שכאשר אנשים רוצים לקיים את המצווה של כבוד תלמידי חכמים וכדומה, מחפשים גדול מפורסם ומשתדלים להיכנס. לכל אדם כזה בוודאי יש בחור שלמד איתו בישיבה שהוא בערך בגילו, שהוא היום בדין תלמיד חכם, והוא חלש על דולר, הוא חלש שמישהו יסתכל עליו. זה הרבה יותר גדול לקיים את המצווה של כבוד תלמיד חכם כשאתה מתעסק איתו מאשר כשאתה הולך למפורסמים. אבל זה פסקה נוספת.

הרב שמלמד דברים אישיים

עכשיו מדברים כל הזמן על הרב שלך, הרב שלך משתתף בהכרת הטוב, זה אומר יותר כמו דברים אישיים. יש מעשה, הקוצקר רבי הלך לבקר בעיר הישנה שלו, שבה גדל, אולי בקוצק או בטומשוב, והוא הלך לבקר את רבו שלימד אותו, המלמד שלו מאלף בית וחומש. הרב של גמרא, הוא אמר, הרב אמר הרבה פשטים שגויים, הוא לא... אבל הרב של אלף בית הוא רב אמיתי, בוודאי לכל הדעות רב אמיתי, צריך לו יותר כבוד.

אבל זה מה שחשבת, שהאב הוא זה שמלמד את המודה אני עם היסודות הבסיסיים, צריך לדעת.

דיוק: הרב שמלמד חכמה

משהו לא ברור כאן, הדיוק אומרים כך, אתה אומר שבמקומות אחרים הוא רואה אחרת. לא, זה יכול, לפי הרמב"ם עצמו זה לא תהיה קושיא, כי חיי עולם הבא אומר ממש את הדעת, הרב שלימד אותו חכמה, לא הרב שלימד אותו איך עושים ברכה ואיך אומרים עברי. זה בטוח, כי הוא מדבר כל הזמן על חכמה. הוא מדבר על חכמת התורה שהיא יותר ממצוות. אני מדבר על זה, על הענין, איך אתה רוצה לקרוא לזה. אוקיי.

דברי הרמב"ם

אומר הוא הלאה, **לפיכך אמרו**, בגלל זה זה מה שחז"ל אומרים. כן. הלפיכך אומר הוא לומר על הענין של כבוד גדולי הרב. כן? כן.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ה' - כבוד רבו ותלמידו

הלכה א' - החולק על רבו כחולק על השכינה

כבודו דומה לשכינה. זה כולל, החולק על רבו כחולק על השכינה. זה דבר אחד, מי שמתווכח עם רבו, הוא חולק על השכינה. כן. זה כאילו הוא מתווכח עם השכינה. כן.

וכל העושה מריבה עם רבו, כמו מי שעושה ריב, הוא לא רב איתו ישירות. חולק אולי פירושו שהוא הולך להתנתק... יש בהלכה, הרמ"א מביא את זה, חולק על רבו, עושה מריבה איני יודע, אבל חולק אומר הרמ"א שהוא עושה לעצמו מפלגה משלו, הוא עושה לעצמו שיעור משלו.

מהי מריבה? זה חשבת, חולק פירושו שהוא עושה מרד, הוא רב עליו. עושה מריבה פירושו כך מתחת לשולחן, הוא מסובב משהו נגד רבו, **כעושה מריבה עם השכינה.**

הפסוקים שמביא הרמב"ם

שנאמר "בהצותם על ה'", כאשר היהודים היו להם טענות על משה רבינו, הם התקוממו נגד משה רבינו, נאמר "בהצותם על ה'", הם עושים מצה ומריבה נגד הקב"ה.

ואתו דבר **"אשר ריבו בני ישראל את ה'."**

וגם הלאה, **"ובכל המעשים הרעים כי מריבים על השכינה"**, שנאמר **"לא עלינו תלונותיכם"**. משה רבינו עונה, על קרח נדמה לי? או במעשה של השליו? אני מתכוון למעשה של השליו, כן. "לא עלינו תלונותיכם". כן, זה בשליו, יפה מאוד. **"כי על ה'."** "ה' שמע", כן כן.

"כל המהרר אחר רבו כאילו מהרר אחר השכינה", שנאמר **"וידבר העם באלקים ובמשה"**. כאשר שם היהודים היו מהרהרים על משה רבינו, ראו זאת כאילו הם מהרהרים על הקב"ה עצמו.

דיוק: דבר אחד או שני דברים?

אולי מכאן יש ראייה שהחילוק שלך שחזרת עליו לא כל כך נכון, כי נראה שכאן הפרשת הלכה היא לא הוראה, נראה מהלכה שהוא פשוט לא יודע, כי הוא אומר בבירור הוא לא יודע, או מפני רשע. הוא לא אומר כי צריך הכרעה, אפשר לפסוק אחרת. לא, הוא שואל שבת, והוא עושה דברים שזה נכנס בגדר איסור שבת מסוים, וצריך באמת לשאול את הרב, יתן לו את הזכות לא. כי לפי דעתך זה עניין של חילול השם, נאמר שצריך ללכת עם ההוראה שלך. למה זה בכלל צריך ללכת עם ההוראה שלך? הוא אומר, "אהה, אתה אומר כך, אני אומר אחרת."

תירוץ: זה סוג אחר של דבר מלפסוק

יכול להיות שזה סוג אחר של דבר מלפסוק. לפסוק זה דבר אחד, אבל זה עניין של בעלות, של מורא. בבית המדרש של הרב לקום ולתת דרשה, "תפסיק לעשות מה שאתה מחזיק באמצע לעשות". זה לא, זה הרבה יותר חולק על רבו, לא ממש חולק, אבל זה יותר עניין של חוסר כבוד מלפסוק. ממילא, כאן זה אפילו שלא צריך להיות שיקול, זו המנהיגות. למחות כאשר זה המנהיגות, הרב יכול לסבול את זה. זו לא העבודה שלך. הרב לא ראה את זה בבית המדרש. לא העבודה שלך למחות בבית המדרש. לא למחות חס ושלום להתיר איסור אחר. למחות בדבר כל כך בולט.

כל הדברים האלה מדברים לכאורה כאשר הרב הוא בבירור רבו, רבו מובהק. כי השולחן ערוך עושה חילוקים בין רב מובהק לרב שהוא קצת חבר, משהו שהוא יותר מרומם ממנו, אבל הם באותה רמה. ההלכה היא מרב, לא ברור שזה נכנס בזמנינו, כי אין דבר כזה רב, אבל את זה נראה.

הוא אומר הלאה, "מדובר במורים". זה אם זה עניין של חילול השם, סטטוס שמישהו עושה עבירה, מותר כן לומר, "בדבר שנתפרסם". אבל בכלל, שני ההיתרים, גם זה ששנים עשר מיל, כל הדברים האלה, כל התירושים, זה כאשר נעשה מקרה, אבל "לקבוע עצמו להוראה ולשבת ולדרוש לכל שואל", זה נורא, אפילו "בסוף העולם ורבו בסוף העולם, אסור לו להורות עד שימות רבו", אפילו אם זה מאוד רחוק. על קביעות, אני נעשה, אני עושה לעצמי את החברה שלי, אני כבר גדול, אני כבר יכול לבד, זה אסור. אסור "עד שימות רבו, אלא אם כן נטל רשות מרבו". רק אם קיבל רשות מרבו, אז הוא יכול, אבל בלי רשות אי אפשר בכלל.

חידוש: אפילו אחרי שרבו מת – לא כל אחד יכול להיות רב

הוא אומר הלאה, מה אם הרב כן מת? כן, אתה חושב שעכשיו נעשה עולם הפקר, וכל אחד יכול להיות רב? הוא אומר, "לא כל מי שמת רבו" הוא כבר ברמה, הוא כבר יכול ללמוד מספיק. הוא לא אומר מה השיעור, אבל כן.

אבל תראה, כאן בא כל... כאן בא מאוד פשוט, כמעט צריך לבוא לתרגם. כאן בא דבר מאוד חד... כל קטע מעשה.

הלכה ז'ט' – תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה / חכם שהגיע להוראה ואינו מורה

רמב"ם: תלמיד שלא הגיע להוראה – שוטה, רשע, וגס רוח

כן, אז הרמב"ם, "וכל תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה", תלמיד שלא הגיע לרמה, והוא עדיין לא ראוי להיות מורה הוראה, והוא פוסק כן, הרי זה שוטה, רשע, וגס רוח.

יש לו שלוש מעלות, הוא שוטה, רשע, וגס רוח. יכול להיות שזה אחד משלושה. או שהוא פוסק כך כי הוא שוטה, הוא לא יודע שהוא עדיין לא הגיע להוראה. או שהוא יודע שהוא לא הגיע להוראה, והוא רשע כי הוא עושה את זה בכל זאת. או שהוא גס רוח, הוא לא הגיע להוראה, אבל הוא משכנע את עצמו שהוא הגיע להוראה, כי הוא בעל גאוה גדול. אני חושב ששלושתם ביחד. לא, אבל יכול להיות, זה פשוט טוב מאוד. כי יש שלושה דברים, שוטה פירושו כי הוא לא יודע מה פירוש הגיע להוראה, הוא משכנע את עצמו. או שהוא משכנע את עצמו כי הוא גס רוח, או שהוא יודע כן והוא רשע.

אוי. אממ...

מיתה פירושו שזה מאוד חמור, זה מאוד מחמיר. זה הפשוט. זה לא אומר שצריך חס ושלום... כי הוא ראוי למות, ראוי למות זה חייב מיתה.

יכול להיות, כי יכול להיות רק רב אחד בכל פעם, ולא הולכים עכשיו להרוג את הרב כי היית חולק.

הלכה ב' (המשך) – השיעור של שנים עשר מיל

מה פירוש "בפני רבו"?

מה פירוש בפני רבו? אה, יש דרך, צריכים להיות גם מורי הוראות מקומיים. אז מה הגדר, עד איפה מותר כן? מכמה רחוק?

הוא אומר כך, "היה בינו ובין רבו שנים עשר מיל", אם זה רחוק מספיק, שנים עשר מיל, שנים עשר מיל זה שיעור תחום מדרבנן, כן. אם כן, זה רחוק מספיק, שברור שהסיבה שהוא עונה היא לא כי הוא חושב שהוא יותר טוב, אלא פשוט שירות, כי לאדם יש שאלה והוא לא יכול להגיע לרב, אם כן מותר להשיב.

דיון: "דבר הלכה" דווקא?

יכול להיות ששואלים דבר הלכה דווקא, כי זה נגיעה, אבל למשל משהו שואל אותו דרך מכאן ללמוד, מצופה שיגיעו לרב. יכול להיות, דבר הלכה זה משהו שהאדם צריך לדעת עכשיו. כן, אבל יכול להיות גם להיפך, שסתם לומר תורה ברשות, זה לא אומר רק... הרב הוא הסמכות, אתה אומר לו הלכה, אתה אומר לו סתם דבר תורה בשיחה שלנו, ולא על זה מדברים. חוץ ממקומות מסוימים שבהם זו כל הסמכות, אני לא יודע. אבל... כן... נכון?

והרב לא כאן, זה שנים עשר מיל, אי אפשר אפילו לנסוע. שנים עשר מיל, אפשר לנסוע, אז יגידו "נסע לרב". אבל יותר מזה. כן.

חילוק בין "הוראה" ל"ידיעה"

בשולחן ערוך ובנושאי כלים הם מוסיפים שמדברים באופן שצריך כאן הכרעה. אם עם הארץ פשוט לא יודע מה כתוב, כל אחד יכול לומר לו, "כך וכך כתוב בשולחן ערוך". זה סתם עניין של ידיעה. הוראה פירושה כאשר צריך משהו שישתמש בשכלו, בשיקול דעתו, זה פירושו לפסוק בפני רבו. לומר מה כתוב מותר.

הלכה ב' (המשך) – להפריש מאיסור אפילו בפני רבו

דברי הרמב"ם

קצ"ה. אה, הלאה, אבל אפילו בפני רבו מותר להורות. אם רואים שמישהו עובר על איסור, רוצים להפרישו מאיסור, אז מותר אפילו בפני רבו.

מישהו אומר כך, "כשאדם עושה דבר איסור, כאשר יהודי עושה דבר איסור, אדם עושה דבר איסור, כי הוא לא יודע, או מפני רשע, או כי הוא רשע והוא עושה זאת במזיד, יש להפרישו, צריך לעשות את מצוות התוכחה, להפרישו, או את מצוות לפני עיוור, צריך לומר לו שזה אסור. אפילו בפני רבו, אפילו בפני רבו, אף על פי שאין נותנין לו רשות, אפילו הרב לא נתן לו רשות.

למה? כי זה חילול השם שאדם עושה עבירה ברבים, לא טוב שמדברים ברבים. איי, חילול השם, אין כל מקום שיש חילול השם, הוא לא מתכוון, הוא לא מקבל את התורה שלו, הוא מקבל את זה. בכל מקום שיש בו חילול השם אין חולקין כבוד לרב, אז זה לא הזמן לתת כבוד לרב. כלומר, הקב"ה יותר חשוב מהרב. כבוד הרב הוא מאוד קדוש, אבל כשיהודי עושה עבירה, זה נושא של כבוד השם, לא נושא של כבוד הרב.

ביאור: אולי זה בכלל לא פגם ברב

ובכלל, כאן אפשר היה לומר שזה לא פגם ברב בכלל, לא כי אין חולקין כבוד לרב, אלא בכלל זה לא נקרא פגם ברב, כי אתה לא כאן כדי לפסוק, אתה כאן כדי פשוט להסיר עבירה. הוא מתכוון לומר באופן אפילו באופן נניח שזה יכול להפריע לרב, זה נראה כאילו עשית החלטה בפניו, אבל יש כאן את העניין של מקום חילול השם.

דיון: ראייה נגד החילוק בין "הוראה" ל"ידיעה"

בעלי תורה מתנהגים, הם גונבים והם גוזלים כסף מאנשים ועושים מחלוקת...

והדבר העצוב הוא שמי שעושה את זה בכלל לא תלמיד חכם. הוא השקרן הראוי למיתה. אנשים אומרים, "אה, התלמיד חכם". לא, אתה לא מדבר על תלמיד חכם, אתה מדבר על המורדים. בשביל זה כותב את זה הרמב"ם. למה כותב הרמב"ם את כל הדבר החד הזה? מה הוא רוצה מאיתנו? הוא רוצה להחזיר כבוד התורה.

אני רוצה לומר בשביל זה, יש לך טענה, אתה רואה שתלמידי החכמים הם... ראיתי שמישהו אמר, כן, יש לו הנאה שחז"ל היה להם סנס אוף הומור, שכתוב "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם". בינתיים, איפה שיש שני תלמידי חכמים, הם מכים זה את זה. אומר הוא, לא. אומר הרמב"ם, לא, הוא לא תלמיד חכם, הוא תלמיד קטן. הוא לא תלמיד חכם, הוא תלמיד קטן. מה כל הדברים האלה?

"שועלים קטנים מחבלים כרמים" – ביאור המשל

"ועליהם אמר שלמה בחכמתו... אה, הם מחבלים כרם ה' צבאות". הם מחבלים, הם עושים נזק בשדה של הקב"ה. השדה של הקב"ה הוא כמו השדה של אנשי התורה. **"ועליהם אמר שלמה בחכמתו 'אחזו לנו שועלים שועלים קטנים'".** שועלים קטנים. שועלים נקראים כאלה חברה ערומה. **"מחבלים כרמים, וכרמינו סמדר"** - כשהשדות יש להם אולי פירות שכבר גדלו. אבל הסמדר, הענבים שעדיין לא היו גדלים...

אולי אפשר לומר שהמחבלים הם הסמדר, הם עדיין לא נעשו לגמרי... **"מחבלים כרמים"** - אה, הם עושים שלא יוכלו לאכול ענבים טובים. כשמגיע כשתלמיד חכם, הוא היה כשמגיע ענבים טובים, כי הוא היה נותן פירות מבורכים של שלום. כן, הוא היה נותן, הוא היה מפרש את ההלכה לעומקה. אבל עכשיו, הם באים, הם פוסקים, והם זורקים כאילו יש רק ענבים שלא ראויים לאכילה. כן, ממש מעניין. אוקיי. כן.

סיכום: מטרת הרמב"ם – להחזיר כבוד התורה

אומר הוא, אז עד כאן למדנו, כמה למדנו, מהמעלה הגדולה של כבוד רבו, ושאסור להתקוטט איתו, ומי שכן, הופך בעצמו לרבי. ממש מעניין שזה בא כאן, ככה הסדר. מי שכן, הופך בעצמו לרבי, רק האם אתה ראוי להוראה, האם אתה לא ראוי להוראה. הוא אומר כאן, אולי הוא מדבר כאן גם על כבוד רבו, כי מי שלא ראוי להוראה, הוא גורם שהעולם יזלזל בתלמידי החכמים, יהיה חילול השם.

הוא גורם שעמי הארץ יאמרו, ההלכות אומרים עמי הארץ, יותר מי נקרא כן... כל מה ששם הוא אומר מה צריך לדעת, כדי להיות דיין, כדי להיות רב. אה, המפרש אומר בסנהדרין. כן, אבל אני לא יודע אם התוספות אומרים את אותו הדבר. צריך להיות לו מהרבי ידון דיין, לכן לא אומר, אוקיי, לכן זו מצווה. אה, אולי כן, שם כתוב בתוספות, שהוא צריך להיות ראוי לשבת בבית דין סנהדרין, ודברים כאלה.

הלכה י' – אסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו

אז הרמב"ם ממשיך בעניינים של כבוד רבו. הוא אומר, **אסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו, ואפילו שלא בפניו.** אסור לקרוא בשם. צריך לומר, "מורי ורבי כן וכך". צריך לומר, לא לומר, לא לומר, עם תואר אפשר כן להיות לו רבי, רבי, רבי משה? לא אומרים ככה, כי למדנו שהתורגמן אומר "רבינו פלוני", אבל הוא לא אומר, הוא אומר "אבי מורי" או "רבינו פלוני". כך מתנהגים גם היום, אנחנו אומרים "רבינו הקדוש", אבל מי שהוא באמת הרב שלנו, אנחנו אומרים "רבינו הקדוש", וכן הלאה, אנחנו לא אומרים את שם.

תלמיד של ר' משה, הוא לא אומר "ר' משה"? למשל, תלמיד לא יכול לומר "ר' משה"? תלמיד לא יכול, כך כתוב כאן. כך כתוב כאן, אני לא יכול לפרש. רגע, **"ולא יקרא שמו של רבו בפניו"**. אני רואה, אצל החסידות? הגדולות, למשל, יודע איך אפשר לראות כמה בדיוק רב צריך באמת להיות? אצל האנשים הפשוטים שאין להם באמת רב, אבל הם לקחו איזה אדם והם עושים את עצמם שהוא הרב שלהם, הם מתנהגים עם כל ההלכות אפילו עם

"כי רבים חללים הפילה" – הפסוק על אשה זונה

"ועליו נאמר כי רבים חללים הפילה", אבל מי כזה ש... ש... שמכשיל יהודים אחרים עם הלכות לא נכונות, הוא מפיל חללים, הוא מכשיל יהודים אחרים, כמו... זו לשון הוא מכשיל יהודים אחרים עם חטאים, לכאורה. והוא הולך לומר עכשיו את החצי השני של הפסוק. אבל הפסוק מדבר על... פשוט הפשט מדבר על מה? על זונה, על אשת איש שזונה, זה מעניין. אבל כאן זה מאוד טוב, כי חכמה נקראת אשתך האמיתית, והזונה היא תמיד החכמה המזויפת. זה אדם שמוכר חכמה מזויפת, כמו האשה הזונה.

"רבים חללים הפילה", הוא עושה אנשים. אני חושב, אם הוא מיקל, מבינים שהוא רבים חללים הפילה, כי... כי הוא מוציא קולות שלא מוחזקות, הוא גורם ליהודים לעשות איסורים. אבל אם הוא רק מחמיר... נניח, הוא נעשה דיין, זה... אני מתכוון, אם תלמיד חכם שלא הגיע להוראה, בדרך כלל הוא הולך להחמיר, כי זה יותר קל. אבל הוא עדיין מפיל חללים, כי האדם, קודם כל הוא הולך לקבל שנהא לתורה, והוא הולך להפסיק לשאול הוראה, כי תמיד הוא בא מחמיר, כן? הם **"רבים חללים הפילה"**.

אוקיי. ויכולה להיות סיבה אחרת שהוא **"רבים חללים הפילה"**, כי הוא חייב מיתה למדנו קודם. אז הוא עצמו, הוא התאבדות. אוקיי.

"ועצומים כל הרוגיה" – חכם שהגיע להוראה ואינו מורה

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ה' – כבוד הרב (המשך)

אבל אני צריך ללמוד את החצי השני. **"בחיי חכם שגיא להוראה"**. אה, עכשיו אדם חושב, יודע מה, אני לעולם לא אפסוק, אני לא אכנס לצרות האלה, אבל זה לא עוזר. אתה נתפסת. או ואי. **"חכם שגיא להוראה"**, אם אתה ענו שלא בא להוראה, פחות מורא, עושה עוולה גדולה. **"הרי זה מונע תורה"**, מונע תורה מישראל, **"נותן מכשולות לפני העורים"**. הוא גם, כי העולם לא יהיה להם ממי לשאול, אז השני שלא או. הוא הולך מכשולות לפני עורים, הלשון של הרמב"ם חושב כאן כנראה מ"ולפני עור לא תתן מכשול", כי אלה שהיו יכולים לעזור לאנשים שידעו מה עליהם לעשות.

ועל מי עומד החלק השני של הפסוק, **"ועצומים כל הרוגיה"**? את מי מתכוונים ב"רבים חללים הפילה"? את התלמיד שלא הגיע להוראה. אין שום ספק, איך מתכוונים לא לשום שם כאן, למי מתכוונים כאן.

"תלמידים קטנים" – הדיוט קופץ בראש

"אלו התלמידים הקטנים שלא הגיעו לתורה כראוי", הרבנים הקטנים שעולים, והם לא לומדים תורה כמו שצריך להיות. **"והרי הם לא למדו כלום"**, הם לא למדו מספיק. הם לא למדו מספיק. הם לא שימשו. אתמול למדנו את זה שצריך להיות תלמיד חכם צריך ללמוד הרבה מאוד. הוא לא עשה את זה. **"אלא מפני שמתגאים בעיני העם"**, הם אנשי ריב, הם רק רוצים להיות גדולים. **"וקופצים ויושבים בראש"**, הם הדיוט קופץ בראש, שעומד כמה פעמים, כן. הדיוט קופץ בראש, טוב מאוד, כן. **"וקופצים ויושבים בראש לדון ולהורות בישראל"**, לפסוק.

"הם המרבים המחלוקת" – למה הם עושים מחלוקת

"הם המרבים המחלוקת", הם מרבים מחלוקת. למה? כי זה יפריע לתלמידי החכמים האמיתיים, תהיה מחלוקת. לא, לא בגלל זה. כי זה מה שהאדם עושה. הוא מחפש כל הזמן להיות לו שיעור, להיות לו משהו שסוף סוף שומע, שלא מחפש להתגדל. אם כבר יש משהו שיודע, הוא לא מנסה לעשות עוד ישיבה כדי שגם הוא יוכל להיות לו ישיבה. אבל האדם שהוא הדיוט קופץ בראש, הוא רוצה כל הזמן, הוא צריך הרבה כל זמן להיות הרב שיכבדו אותו, אם אין מספיק תפקידים, הוא פותח ישיבה חדשה, הוא עושה בית מדרש חדש וכו' וכו'. הוא מרבה מחלוקת, אמרו, הוא רק עושה יותר כנות.

"מחבלים נר התורה" – למה זה מכבה נר התורה

"והם מחריבים את העולם, והם מחבלים נר התורה". אני מתכוון מחבלים נר התורה הוא גם אמר על תלמיד חכם שעושה תורתו קרדום לחפור בה. **"מאור הדת"** - זה מאוד יפה, כי תורה יפה ומאירה כשכל מי שמייצגים תורה הם חשובים, אנשים מכובדים, אנשים שיש להם פאר, יופי, אור. אבל אם

--- שמץ מעבר. אבל אתה רואה, שהחסידיים החדים לעולם לא אומרים את שם הרבי. הם לעולם לא יאמרו "ר' פלוני". הם יבינו שזו בושה גדולה. אני אומר "ר' ברוך הוא הרב שלי"? לא, "הרבי".
הלאה אומר ה...
מה לא קל להם כי אין להם אסון. כן, אחד מצווה ועושה. אומר הוא הלאה,
"ולא יזכיר שמו בפניו". אסור להזכיר את שמו בפניו.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ה' – כבוד הרב (המשך)

הלכה י' – לא יזכיר שמו בפניו

דברי הרמב"ם:

"ולא יזכיר שמו בפניו, ואפילו לקרוא לאחרים ששם כשם רבו, כדרך שעושה בשם אביו, אלא ישנה שם, ואפילו לאחר מותו. במה דברים אמורים? בשם פלאי, שכל השומע יודע שהוא פלוני."

פשט:

הוא אומר כאן שאם לרב יש שם מסוים, ובא אחר שיש לו אותו שם, חיים קליין, מה שהשם של הרב, אסור לומר את שמו של אותו אדם, כי זה נראה כאילו אומרים את שם הרב. זה ענין של מראית עין, זה לא כבוד. כמו אצל האב גם אסור לומר, אם מישהו נקרא כמו האב, אסור לקרוא את שמו של אותו אדם, אלא צריך לשנות את השם, לקרוא לאותו אדם קצת אחרת.

אומר הרמב"ם, **"במה דברים אמורים? בשם פלאי, שכל השומע יודע שהוא פלוני."** כי אי יחשבו שמתכוונים לרב, כי אומרים את אותו שם. אבל אם לרב יש שם מאוד כללי, אז אין את האיסור.

הערה: "הרבי" – ההנהגה החסידיית

אצל האנשים הפשוטים שאין להם באמת רב, אבל הם לקחו איזה אדם והוא עושה את עצמו שהוא רב, הם מתנהגים עם כל ההלכות אפילו בצורה מלוכלכת, אבל אתה רואה שהחסידיים החדים לעולם לא אומרים את שם הרבי. הם לעולם לא יאמרו רבי פלוני, הם יבינו שזו בושה גדולה לומר רבי ברוך הוא הרב שלי... לא, הרבי.

הלכה י' (המשך) – שלום לרבו

דברי הרמב"ם:

"ולא יתן שלום לרבו, או יחזיר לו שלום, כדרך שנותנין הרעים ומחזירין זה לזה. אלא שוחה לפניו, ומכבדו בכבוד, 'שלום עליך רבי'. ואם נתן לו רבו שלום, יחזיר לו 'שלום עליך רבי ומורי'."

פשט:

כשהוא נותן שלום לרב, לא יעשה את זה כמו שעושים עם חבר, אני יודע, איזו טפיחה על הגב, איזו ידידות כזו, אלא הוא יעשה את זה ביראת כבוד. **"אלא שוחה לפניו, ומכבדו בכבוד, 'שלום עליך רבי'. ואם נתן לו רבו שלום, יחזיר לו 'שלום עליך רבי ומורי'."**

למה בהחזרה צריך לומר מילה נוספת? כמו שאומרים "שלום עליכם", ועונים "עליכם שלום", מוסיפים מילה. "שבת שלום", "שבת שלום ומבורך". אני יודע, זה סתם נימוס לדעתי. הנקודה היא, שלא יחזיר שלום עליכם ויעשה חיים. הוא מוסיף עוד טיפה של כבוד, כך אני מתכוון. כן.

הלכה יא' – חליצת תפילין, הסבה, תפילה בפני רבו

דברי הרמב"ם:

"וכן לא יחלוץ תפילין בפני רבו."

פשט:

אומר הוא הלאה, **"וכן לא יחלוץ תפילין בפני רבו"**, לא יסיר את התפילין מול הרב. מה הענין של הסרת תפילין? למה זה לא ענין של כבוד? כן, כי במצב מכובד הולכים עם התפילין, זה כמו להסיר היום כובע. לא בדיוק. תפילין הם לבוש של יראת כבוד, לא יסיר אותם מול הרב. טוב מאוד.

דברי הרמב"ם:

"ולא יסב, אלא יושב כעומד לפני המלך."

פשט:

"ולא יסב", ולא יישען מול הרב. **"אלא יושב כעומד לפני המלך"**, אלא כמו שלמדנו קודם שפעם היו עומדים, אבל היום יושבים, אבל הישיבה הזו צריכה להיות בדרך ארץ, לא לשבת מאוד נשען. רואים שזו הלכה אפילו בפסח, שלפעמים הרב, הוא לא צריך הסבה, כי זה לא מתאים להישען מול הרב. טוב מאוד.

דברי הרמב"ם:

"ולא יתפלל לפני רבו, ולא אחר רבו... אלא יתרחק לאחריו, לא יהא מכוון כנגד אחוריו."

פשט:

"ולא יתפלל לפני רבו", לא יתפלל מול הרב, **"ולא אחר רבו"**, ולא מאחורי ה... ב. איך צריך להתפלל? אדם מתפלל עם רבו, איך צריך להתפלל? לא מלפנים, לא מהצד, ולא מאחור. **"אלא יתרחק לאחריו"**, הוא יתרחק קצת, נותנים קצת מרחב לרב. לא להיות ממש לידו, לא ממש מלפנים, ממש מאחור. **"לא יהא מכוון כנגד אחוריו"**, הוא לא יהיה לגמרי מכוון מאחוריו. זה גם ענין של דרך ארץ, או שלא יראה כאילו מתפלל לרב. תלוי לאיזה צד. טוב מאוד. מאחור לא יהיה מכוון כנגדו מאחור. לא להיות מאחורי הרב שייראה כאילו מתפלל לרב. לא להיות מול הרב כי זה לא דרך ארץ. לא להיות בצד כי אתה שווה בשווה איתו. אלא איפה? איפשהו למטה, אבל לא ממש למטה. לא ממש מתחתיו. זה הפשט, כך אני מתכוון. טוב מאוד.

בשביל זה שמו את הרבנים למעלה, כן, שאף אחד לא יהיה מולם, ונותנים מספיק מקום. אבל גם לא מתחתם. אוקיי, נותנים קצת מקום. אה, אתה מתכוון ממש למטה. אוקיי. יש יהודים, כן.

הלכה יא' (המשך) – מרחץ, מקום רבו, הכרעת דבריו

דברי הרמב"ם:

"ולא יכנס עם רבו למרחץ."

פשט:

אומר הוא הלאה, **"ולא יכנס עם רבו למרחץ"**, אסור להיכנס עם הרב לבית המרחץ. גם זה לא כבוד.

דברי הרמב"ם:

"ולא ישב במקום רבו, ולא יכריע דבריו בפניו."

פשט:

אומרת ההלכה הלאה, **"ולא ישב במקום רבו"**, אסור לשבת במקום הרב, **"ולא יכריע דבריו בפניו"**, וכשהרב מדבר, ולמשל לרב יש ספק, לא יכריע את ספק הרב. כן, זה מה שלא. או אפילו לומר שהוא צודק. אפילו אין לו ספק. הוא לא יאמר "כן, הרב יודע, הרב אומר טוב." לא התפקיד שלך לומר שהרב אומר טוב או לא.

דיון: האם תלמיד יכול לחלוק על הרב?

אהא. אבל להיתר, מה שהוא לא יעשה, אם יש לו סברא אחרת מהרב, לכאורה יש דרך איך הוא יכול לומר את זה. הוא לא יאמר את זה באופן... מה? אני רואה, הוא מביא תשובה מהרמ"א. הוא שאל את הרמ"א את השאלה של ההלכה למעשה. הוא אומר "יכריע דבריו" מתכוון כי יש סברא, אבל אפשר לומר אחרת, לא יאמר אחרת. הוא יקבל את סברת הרב, כי הרב מבין יותר טוב. לא, לאו דווקא כי הוא מבין יותר טוב. היה דין בתלמוד תורה. אני מתכוון עכשיו גם התלמיד, אבל עכשיו זה אפילו מכבוד רבו. זה

הוא אומר עוד, את ההלכה של לעמוד בפני הרב. "קימה בפני רבו" – אפשר תעשה פרק. "חייב לעמוד בפני רבו משיראנו מרחוק מלא עיניו, עד שיתכסה מעיניו ולא יראנו עוד". כשהוא רואה את הרב ממרחק כשכבר יכול לראותו, עד שלא יכול לראותו יותר. "ולא יראנו עוד" פירושו אפילו לא רק שאתה לא יכול לראות את פניו, אלא שאתה לא יכול לראות את גופו, "אחר כך ישב". רק אחר כך ישב.

הלכה יג' (המשך) – הקבלת פני רבו ברגל

דברי הרמב"ם:

"חייב אדם להקביל פני רבו ברגל".

פירוש:

עוד הלכה, "חייב אדם להקביל פני רבו ברגל". יש חיוב על אדם ללכת ביום טוב לקבל פני רבו. יכול להיות שזה קשור לכך שביום טוב צריך ללמוד חצי יום. נכון, בשבת יש גם חיוב ללמוד. לא, זה כבוד. כל מה שאתה רואה כאן הוא כבוד, סדר ההנהגה איך מתנהגים עם הכבוד לרב. וביום כיפור יש אפילו הלכות, שאפילו אסור להתרחץ, מותר להיכנס למים, לאגם, כי צריך ללכת לקבל פני רבו ברגל. זה חיוב גדול.

הלכה יד' – כבוד תלמיד בפני הרב

דברי הרמב"ם:

"אין חולקין כבוד לתלמיד בפני הרב, אלא אם כן דרך הרב לכבדו".

פירוש:

הוא אומר עוד, "אין חולקין כבוד לתלמיד בפני הרב". אסור לתת כבוד לתלמיד אחר לפני הרב, כי זה גם עניין של כביכול בפני הרב. "אלא אם כן דרך הרב", אלא אם כן דרך כבוד, רק אם הרב עצמו נותן כבוד לאותו תלמיד, אז זה רצון הרב.

הלכה יד' (המשך) – שימוש הרב, מלאכות עבד

דברי הרמב"ם:

"כל מלאכות שעבד עושה לרבו, תלמיד עושה לרבו. ואם היה מקום שמכירים אותו ולא היה לו תפילין, וחושש שמא יאמרו עבד הוא, אינו נועל לו מנעלו ולא חולצו".

פירוש:

הוא אומר עוד, "כל מלאכות שעבד עושה לרבו, תלמיד עושה לרבו". זה חיוב או זו מצווה, זה עניין. הוא הולך לומר את הפסקה. הוא אומר עוד, "ואם היה מקום שמכירים אותו ולא היה לו תפילין", רב, תלמיד עושה את כל המלאכות, הוא עושה, הוא יתנהג כמו עבד. אבל, הוא אומר, אם אדם בא יחד עם הרב למקום, ואנשים רואים, אנשים יראו איך הוא מכבד את רבו, הוא עושה דברים עבורו, הוא גורר, הוא נושא, ואנשים חושבים שהוא עבד, אנשים לא ירצו להשתדך איתו. אם הוא מניח תפילין, אז רואים עליו ראייה שהוא לא עבד. "ואם היה מקום שמכירים אותו ולא היה לו תפילין", הוא לא מניח תפילין, "וחושש שמא יאמרו עבד הוא", האנשים יחשבו שהוא עבד, "אינו נועל לו מנעלו ולא חולצו", לא ינעל אז לפני הרב את נעליו או יחלוץ את נעליו. זו מלאכה שרק עבד עושה.

הערה: מעשה עם רבי וארבעת המינים

שמעתי שהיה רבי מסוים שלא הניח לחסידיו לבוא עם ארבעת המינים לבית המדרש בתפילתו. לכאורה זה העניין, שיראו שהם עבדים, וכדי שיוכלו להמשיך לחלוץ את נעליו. כי אם הם יבואו בעצמם עם תפילין או עם דבר שבקדושה, אנשים יחשבו שהם לא עבדים.

הלכה יד' (המשך) – מונע תלמידו מלשמשו

לא דרך ארץ. כשהרב אומר שאפשר לומר כך, אתה אומר אפשר לומר אחרת. לא, אבל אם יש לו איזו פירכא על הרב, לכאורה צריך למצוא דרך עדינה לומר את זה. לא, תראה לא, תראה בחלק הבא. ה"יכריע" מתכוון גביעות. לא, "יכריע" מתכוון שדעתו נוטה, ודעתי נוטה אחרת, ועכשיו הוא מתכוון להסביר את טעותו. לא, אבל אני אומר מה הוא יכול כן, כשיש לו ראייה אחרת משיטת הרב. לא כתוב כאן מה הוא יכול. אני לא יודע איך אני אגיד לך.

הוא אומר, הוא מביא מהגר"א בשולחן ערוך, הלכות תלמוד תורה, כבוד רבו, שאסור לעשות את זה בפניו. אם מתווכחים עם הרב, זה לא צריך להיות בפניו. אפשר להתווכח עם הרב, אפשר אפילו להכריע. אדם לא חייב לפסוק כל מה שהרב אמר. הוא מביא כאן הרמ"א עצמו מביא את שיטת אביו ואומר, "אני חושב אחרת". כי זה לא בפניו. זה ענין של דרך ארץ. זה לא ענין של להאמין בכל דבר שהרב אומר, אלא על הלכות למעשה שלמדנו.

אני אומר שלכאורה אפשר אפילו לדבר מול הרב גם, אבל זה בדרך יפה. אבל מה הרב יעשה עם התוספות הזה שמשמע אחרת? יש דרך לדבר עם הרב בלימוד. כאן זה נשמע שלא. אני לא יודע איך אני אגיד לך. יכול להיות שכאן מדברים על סוג אחר של רב. אין לנו רבנים, כי אנחנו והרב לומדים מהספר. אבל אם יש רב אמיתי, אנחנו לא מבינים שזה הגיוני, כי הרבנים שלנו לא הסוג של רבנים שאנחנו הולכים מיד לראות. אם למישהו יש רב שהרב יכול לומר לו "אני לוקח את זה מהר סיני", כמו הכתב סופר שיכול להעביר לי, הוא היה צודק. לא, אתה מחויב, אבל כל הכבוד הזה הוא יותר ממה שאנחנו מתנהגים אפילו עם הרבנים שלנו, חוץ מאשר הוא אומר, חוץ מהאדם שהוא אחד עם שני בתים. וחלק מזה הוא כי אין לנו רבנים אמיתיים, אבל עוד חלק מזה הוא, אין רבנים אמיתיים, בשביל זה עומדות ההלכות, כדי שיכבדו יותר את הרבנים.

הלכה יב' – ישיבה, עמידה, פרידה מרבו

דברי הרמב"ם:

"ולא ישב לפניו עד שיאמר לו שב. ולא יעמוד לפניו עד שיאמר לו עמוד, או עד שיטול רשות לעמוד".

פשוט:

כן, הלאה. "ולא ישב לפניו עד שיאמר לו שב". הוא לא ישב מול רבו עד שהרב יגיד לו לשבת. "ולא יעמוד לפניו עד שיאמר לו עמוד, או עד שיטול רשות לעמוד". וגם לא לעמוד, עד שהרב יגיד לו לעמוד, או שהוא מבקש רשות שהוא יכול לעמוד.

דברי הרמב"ם:

"כשנפטר מרבו, לא יחזיר לו אחוריו אלא פניו כנגד פניו".

פשוט:

הלאה, "כשנפטר מרבו, לא יחזיר לו אחוריו אלא פניו כנגד פניו". כשהוא הולך מהרב, לא יסתובב מיד וילך עם הגב לרב, אלא הוא יסתובב ויצא עם הפנים לרב.

הלכה יג' – קימה בפני רבו

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ה' – כבוד רבו (המשך)

הלכה י"ב (המשך) – קימה בפני רבו

דברי הרמב"ם:

"חייב לעמוד בפני רבו משיראנו מרחוק מלא עיניו, עד שיתכסה מעיניו ולא יראנו עוד, אחר כך ישב".

פירוש:

ואם הוא נפטר, שמת רבו, קורע כל בגדיו עד שמגלה את לבו, ואינו מאחה לעולם. זה הכל איך הוא מתנהג. זה מהלכה י' עד כאן היה הסדר איך תלמיד מתנהג כלפי רבו.

הלכה ט"ז – רבו מובהק: הגדרה

מדובר אמורים ברבו מובהק. מה פירוש רב? אומר הרמב"ם, במה דברים אמורים ברבו מובהק. מה פירוש מובהק? שלמדו רוב חכמתו.

מה פירוש "רוב חכמתו"?

מה פירוש רוב חכמתו? אני חושב שכאן הוא מתכוון רוב דברים שאתה יודע, יודע מהרב. זה מה שהוא מתכוון. הרמ"א אומר, מה פירוש רוב חכמתו? פירושו הרב שלימד אותך להבין, שכל הישר, ולהבין דברים. לא הרבה מידע או הרבה... בוא נלמד מה כתוב כאן.

מה פירוש רוב חכמתו? רבו מובהק אינו זה. רבו מובהק שכתוב כאן הוא רוב דברים שאתה יודע... רוב חכמתו, אבל זה לא דווקא בכמות, כי האדם לימד אותך להבין, האדם לימד אותך לחשוב, הוא לימד אותך שכל, הוא לימד אותך צורות. הוא לא לימד אותך הרבה פשטים.

"חכמתו" פירושו תלמוד, לא מקרא ומשנה

אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו, אינו רבו מובהק. כל השולחן ערוך שאתה מביא, אני חושב שצריך להביא שולחן ערוך, כי האדם שחושב שצריך להביא שולחן ערוך בזמננו, זו לא מצווה, כי השולחן ערוך מדבר על מצב אחר. כל הגמרות מדברות בעולם אחר לגמרי של תלמיד עם רב, שהרב באמת לימד דברים. העולם עדיין לא היו ספרים.

רוב חכמתו פירושו כפשוטו, הכל, רוב דברים שאתה יודע. כמה דברים אתה יודע מזה, כמה דברים אתה יודע מזה, אבל רוב דברים שאתה יודע, יודע ממנו.

אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו, הרי זה תלמיד חבר, והוא לא תלמיד המובהק, אלא תלמיד חבר, והם יותר באותה רמה. חייב בכבודו בכל הדברים האלו, אינו מחויב ברמה כה חזקה של כבוד, אבל יש בכל זאת דיני כבוד מסוימים, כמו עומד מלפניו, צריך לעמוד לפניו, וקורע עליו, צריך לקרוע קריעה, כשם שקורע על כל המתים שמתאבל עליהם, הוא מקבל דין כמו אחד משבעת הקרובים שצריך לקרוע עליהם קריעה, אבל לא קריעה שאינה מתאחה.

עד מתי נקרא רב?

הוא אומר עוד, עד מתי נקרא רב? שחכמתו, מביא את הגמרא במועד קטן, חכמתו פירושה תלמוד, כי חכם אינו פירושו מקרא ומשנה, מקרא ומשנה הוא עולם התנאים. הרב היום הוא תלמיד, הוא צריך ללמד ולהבין ולדעת לעשות סברות ולדעת לדמות מילתא למילתא, וכו'.

לא, אני לא חושב כך. מלמדים זאת, צריך לעשות זאת מספר פעמים איתו, אין משהו סודי בזה, אין איזה יסוד לוגי. הוא צריך לומר, לדעת לעשות, ומתחיל להרגיש. הוא מחדך בסברא. מי שמחדך בסברא, הוא עושה איתו שנים סברא, שנים הוא לומד איתו עד שהוא מבין בעצמו. בסדר.

נפקא מינה מעשית: "שלושה חודשים" אינו מספיק

אבל בקיצור, צריך... מה פירוש רב שאינו מובהק? צריך ללמוד יותר ממה שצריך ללמוד בכל מקרא ומשנה. רק כדי להיות ברור, אנשים, כשאומרים היום "הוא כמו קהילה", לא למדתי אצלו רוב דברים, אבל הדרך איך אני לומד קיבלתי ממנו. בקיצור, למדת אצלו שלושה חודשים.

לא, למדנו בפרק ד' שקיצור של תורה, זו החכמה. במילים אחרות, לדעת כל מקרא וכל משנה קל יותר מזה. זה בסיסי. אם מדברים על אותה רמה, אמת.

הלכה י"ז – אפילו דבר אחד

עוד הוא אומר, מה פירוש רב שאינו מובהק? הוא אומר, אפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד, בין קטן בין גדול, אפילו למד ממנו רק דבר אחד, דבר קטן, אבל בכל מקרה צריך לעמוד לפניו וקורע עליו, צריך לקרוע קריעה עליו.

דברי הרמב"ם:

"וכל המונע תלמידו מלשמשו, מונע ממנו חסד, ופורק ממנו יראת שמים."

פירושו:

הוא אומר עוד את ההלכה, "וכל המונע תלמידו מלשמשו", מישהו רוצה להיות רב נחמד במיוחד, הוא לא רוצה לתלמידו לשמשו, "מונע ממנו חסד", הוא מונע מתלמידו חסד, הוא מונע מתלמידו את ההזדמנות לעשות מצווה. זו טובה לתלמיד שהוא מכניע עצמו לפני הרב, שהוא קונה יותר תורה. זה לא עוזר רק לרב, זה עוזר לתלמיד כמה שזה עוזר לרב. "ופורק ממנו יראת שמים", הוא לוקח ממנו יראת שמים, כמו שלמדנו קודם, "מורא רבך כמורא שמים".

הלכה יד' (סוף) – מזלזל בכבוד רבו

דברי הרמב"ם:

"וכל תלמיד שמזלזל בדבר מכבוד רבו..."

פירושו:

אומר הרמב"ם עוד, "וכל תלמיד שמזלזל בדבר מכבוד רבו", למדתי אותו שזה כבוד השכינה, וגם כי זה לוקח את ירושלים, כמו שאמרנו. אבל לוקחים את ירושלים, כמו שאומר הרב עם השכינה.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ה' – כבוד רבו (המשך)

הלכה י"ב (המשך) – מזלזל בכבוד רבו גורם לשכינה שתסתלק

אומר הרמב"ם עוד, "כל תלמיד שמזלזל בדבר מכל כבוד רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל", תלמיד שמזלזל בעניין הלכות כבוד רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל.

אה, דבר כה חמור, למה? זה המשך... כמו שלמדנו קודם שזה כבוד השכינה, וגם שזה לוקח את יראת שמים, כמו שאמרנו. אומר הרמב"ם עוד, הרב והשכינה הולכים יחד, לא שהם הולכים יחד, הרב מייצג את השכינה. יפה מאוד.

הלכה ט"ו – ראה את רבו עובר על דברי תורה

עוד הוא אומר, "ראה את רבו עובר על דברי תורה", אה, למדנו קודם שאסור להכריע בפני רבו, אבל מה קורה אם רואים שהרב עובר על דברי תורה? הוא רואה שלא למד, הוא רואה שצריך לעשות תיקון, הוא רואה שהרב שכח או לא אמר משהו.

יש לי את אותו הדבר, יש לי את השמש שלי, שמשא בפניא, כשהוא מזכיר איזו תורה ששמע, יאמר, "אם לכאורה מבין רבינו", כך למד אותנו הרב. בסדר.

רואים לפעמים בספרים, הם מביאים מדרש המובא בספרו של מורי. יכול להיות שזה העניין.

הלכה ט"ו (המשך) – לא יאמר דבר שלא שמע מרבו

"ולא יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד שיאמר בשם מי אמרו", לא יאמר דבר שלא שמע מרבו, אם כן יאמר ממי שמע זאת.

מה הפירוש? זה עניין שלא יעביר אמירות שקריות בשם הרב. זה פשוט. זה לא עניין של כבוד. כי אם אמרו עכשיו שכל דבר יאמר "כך למד אותי הרב", כשהוא אומר עוד משהו שאינו בשם הרב, אנשים יחשבו שהוא אומר עוד בשם הרב, צריך לומר בבירור ממי זה בא, כמו הדין של "האומר דבר בשם אומר", שלא יהיו טעויות.

בסדר, אבל הרמב"ם שם זאת כאן, כי כאן זה כמו... משהו לא מסתדר לי. אולי הוא מתכוון כשהוא מדבר על הרב, אם הוא אומר כן לפני הרב, הוא אומר לו, "שמעתי מרבינו, רב אחר, מרבי יענקל, מרבי פלוני?" כן. אני לא יודע בבירור...

הלכה ט"ו (סוף) – נפטר רבו

יפה מאוד. אז העוסק במכוונות קיים, לא צריך לחשוב דווקא שיש לו מידות טובות, יכול להיות שדעותיו כבר מכוונות. מה שהוא יודע הוא שם בצד, עכשיו הוא יכול לשמוע דברים חדשים. אני חושב שמכוונות פירושו כן דעות, כי מכוונות הוא לשון דרך המצווה, זוכר, מכוון את האמת, זה כמו מדויק.

הלכה י"ח – הרב שמחל על כבודו

יש רמ"א, הרב המובהק, מה קורה אם מישהו לא ציית, הוא לא היה רגיל, הוא לא נתן כבוד לרב. אני חושב שהוא יכול למחול על כבודו.

אומר הרמ"א, "והרב מובהק שמחל על כבודו בכל הדברים האלו, בין על כל תלמידיו בין על אחד מהם, הרי זה מחול. והתלמיד צריך להדר אחר רבו אף על פי שמחל".

חילוק בין "כבוד" ל"הידור"

אני חושב שכאן הדינים, לא כל אחד יכול למחול על כבודו. אני חושב שלמחול פירושו לומר שהוא יכול לומר מהיום והלאה, מותר להפריע בשיעור, כן, או שאתם לא צריכים לעמוד לפני, וכדומה.

אבל זה לא עוזר, כי "אף על פי שמחל, חייב התלמיד להדרו, והתלמיד צריך להדר אחר רבו אף על פי שמחל". אולי ההידור פירושו משהו שהוא פחות מכבוד? אתה רואה שיש הידור וכבוד. פירושו, לא פירושו שכי הרב מחל אפשר להתנהג אליו כמו חבר. צריך עדיין כבוד.

לא, זה מוכרח להיות כך, כי אם הרב אומר "שב", והוא לא מצייט, הוא עומד, הוא מנהיג בזיון, הוא לא רגולרי. צריך עדיין למצוא דרכים אחרות להדר, הוא לא צריך עכשיו לעשות גזירה שווה, כמו שהרב אמר שלא צריך לעמוד, אז אין יותר שום דין כבוד. מה שהרב מורה הוא מוחל, אבל דיני הידור אחרים עדיין קיימים.

הוא מביא כאן בצד, נראה שהידור הוא כמו שרואים. כמו שמיד הולכים לראות בקימה, הולכים לראות שיש כאן לדל שנקרא קימה, יש הידור. אז הידור זה אומר אני, צריך תמיד להדר, וזה לא עוזר, על זה אין מחילה כביכול. עכשיו נלמד את זה. אבל אתה יודע, עכשיו למדנו את זה כמה חזק וכמה חמור

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ה' – מחילת הרב וכבוד התלמיד

מחילת הרב – גבולות המחילה

לא עבר. הוא אומר, הוא צריך עדיין להדר את הרב בדרכים אחרות. הוא לא צריך עכשיו לעשות גזירה שווה, כמו שהרב אמר שלא צריך לעמוד, ולא לעשות יותר שום דיני כבוד, על זה הרב מורה שהוא מוחל. אבל דיני הידור האחרים עדיין קיימים.

הוא מביא כאן בצד, הוא אומר שהידור הוא כמו שנראה מיד, קימה היא הידור. יש הידורים. הידורים כאלה הוא מתכוון שצריך עדיין להדר, וזה לא עוזר, על זה אין מחילה כלל.

הלכה י"ט – הרב צריך לכבד את התלמיד

נקודת המפנה של פרק ה'

עכשיו נלמד את זה. עד עכשיו למדנו כמה חזק וכמה חמור זה שהתלמיד צריך לכבד את רבו. עכשיו הרמב"ם הופך את הדברים והוא אומר שהרב גם יכול לכבד את התלמיד, לא רק שהוא יכול, הוא צריך.

אף על פי שמוחל, חייב לכבדו. כן. אומר הרמב"ם הלאה, **כשם שהתלמידים חייבין בכבוד הרב, כך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרבן.** הוא צריך לכבד את תלמידיו ולקרבם. **כך אמרו חכמים, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך.** אתה צריך לכבד את תלמידך כמו שאתה מכבד את חבריך. או יותר מילולית לתרגם, כבוד תלמידך יהיה אצלך יקר כמו חבריך. זאת אומרת, אם מישהו מבזה את חבריך, אתה תתרגז כל כך חזק, כך תתייחס לכבודם.

תלמידים הם "הבנים המהנים בעולם הזה ולעולם הבא"

מה פירוש "דבר אחד"?

זה אפילו פחות מתלמיד חכם. זה פלא גדול, כי הפשט הוא שההלכה מבינה שכל אחד, כל שני חברים, לומדים משהו אחד מהשני. אתה בטח אצלי אולי רב מובהק, אבל רמה כזו היא בטוחה. הדבר קטן, דבר גדול, אני עולם עבורך, אני תלמיד חכם. נו, מה פירוש רב שאינו מובהק?

לא, אני מדבר כאן על קריעה. קורעים קריעה יותר על חברים. תלמיד שממנו למדו משהו. אני חושב שכל יהודי בבית הכנסת צריך לדעת מה פירוש "דבר גדול על דברי תורה". לא פירושו שהוא אמר פעם חתם סופר בתפילה. לא, למדת איתו משהו, משהו. למדתי ממנו משהו, משהו "משהו" חשוב.

דיון: חסידים ורבם

מה עם כל החסידים שיש להם רב, שהוא סתם רב כי אביו היה רב, קורעים קריעה? ואתה למדת באמת מרב בבית המדרש שלך, כל שבוע אתה לומד ממנו שלוש סעודות תורה, קורע עליו קריעה?

אבל למה צריך לקרוע קריעה? מה השאלה? לא, זה דין. בוא לא נתווכח על דין. אני חבר איתך, "מה שלא", זה מצב אחר. אבל כאן יש לך רב, מגיד שיעור כאן בבית הכנסת, הוא מלמד הלכות פסח לפני פסח. למה צריך לקרוע קריעה עליו? כן.

הלכה י"ז (המשך) – תלמיד חכם שגדול ממנו בחכמה

אומרת הברייתא, "וכן תלמיד חכם שדעת הבריות נוחה הימנו". לא, רגע אחד. כל הדברים האלה הם, כשיש רמה של רב מובהק, ויש רב שלמדו ממנו משהו, ויש רמה של רב שאפילו לא למדו כלום, אבל מי שהוא גדול בחכמה צריך לנהוג כלפיו דרך ארץ.

אומרת הגמרא, "תלמיד חכם שדעת הבריות נוחה הימנו" – תלמיד חכם שמידותיו מאוד מעולות, יש לו שלמות, יש לו מידה טובה. אז מה? אז מי מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה, אפילו לא למד ממנו, מוחה בידו.

מה פירוש "מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה"?

"חכם אחד מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה". מה הפירוש? הוא שומע ממנו אחרת. אחרת מלומר, הוא ירצה לשמוע ממנו אחרת מלשאל ממני. אחרת מראה שזה יודע קצת יותר ממך. לא שואל אותו. לשאול אפשר.

אני חושב שזה גם הפירוש של של"ה הקדוש שהתקשה קצת, פירושו, אני יכול להתווכח עם רבי, לא להיות נחמד. אתה אצל רב. רבך הוא משהו... למה הוא רבך? כי משהו הוא יודע שאתה לא יודע. שמע אותו קודם כל. אני מתכוון, עדיף להתווכח, אבל נסה, לא חייב לקבל כל דבר שהוא אומר. אותו דבר, שזה מתנהג אפילו כל מי שגדול ממנו, לא רק רבו המובהק.

תנאי ללמוד

אני חושב שמלבד העניין של כבוד תלמידי חכמים, זה לכאורה תנאי גדול ללמוד. כי כשאדם שומע משהו והוא חושב כבר מהר על משהו איך הוא הולך לדחות זאת, הוא לא שומע כל כך טוב. קודם "עכל" מה שזה אומר בכל השלמות. רק אתה צריך לחשוב איך זה מסתדר עם התורות שלך שאתה כבר יודע.

זה מה שאתה אומר, העוסק במכוונות. אני לא אומר, יש לי נגיעות תורה, אדם שבא לשיעור שלי, אני לא אומר שצריך להאמין בכל מה שאני אומר, אני עצמי לא מאמין בכל מה שאני אומר. אבל יש אנשים שהם לא תופסים שאפשר לשמוע. כנראה אם אתה בא לשיעור שלי, יש לי משהו שאתה צריך לקנות. לפחות הכנתי את הנושא יותר ממה שאתה הכנת. נשמע אחרי שאעביר לך את הדבר.

לא, זו פרצה שיש לאנשים, כשכל דבר שהם שומעים, אה, זה מסתדר עם איזו תורה ששמעתי כבר פעם, הוא לא נעשה הרבה יותר חכם, כי הוא רק אוסף על התורה הקיימת שלו. אבל שים הכל בצד ושמע במלואו, זה עוסק במכוונות. וטוב להתחכם, לא צריך להיות כל כך גדול. בחור הכין שיעור לכבוד פורים על הנושא, הוא עכשיו לומד טוב, הוא יכיר את הנושא.

מה פירוש "מכוונות"?

תלמיד חכם, למדנו מהרב, עכשיו אפשר להתחיל ללמוד מכולם. מתחילים כבר להעריך דברים קטנים וחלשים.

"עץ קטן מדליק את הגדול" – משל של ר' יוחנן

ר' יוחנן אמר במילים אחרות שתלמיד חבר, צריך באמת לכבד את התלמיד חבר. הוא כותב שעץ קטן מדליק את הגדול, לא תחשוב שמה יכול התלמיד הקטן לעשות לרב? כמו שעץ קטן יכול להדליק עץ גדול, כך תלמיד קטן מחדד את הרב, תלמיד קטן יכול לחדד את חכמת הרב, עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה מפוארה.

הוא יכול להוציא משאלותיו, דרך שאלות התלמיד יכול הרב להוציא בפועל חכמה מפוארה. הוא מתכוון לומר שתלמיד, תלמיד קטן, כששואל קושיות, הרב מבין טוב יותר להוציא מה שהוא מבין? הוא מבין זאת טוב יותר. הרב עצמו מבין זאת טוב יותר, כי התלמיד שואל אותו קושיות קשות כאלה, והוא אומר, "הרי למדנו אתמול שהרב לא יכול, לא יקפיד מלמד?"

אז אחר כך הוא הולך להוציא מעצמו, איך יוצאת החכמה המפוארה? הרב כבר ידע זאת בכוח, אבל הוא מוציא לפועל, הוא מוציא חכמה מפוארה מהרב דרך התלמיד.

"מה שאלתך עד חצי המלכות"

כמו כשהיא לומדת שהמלך אומר, "מה שאלתך עד חצי המלכות", שאלת התלמיד יכולה להביא עד חצי המלכות.

סיכום – קשת פרק ה'

כמו שכתוב בפרק ה', זה מאוד מעניין, למדנו שצריך לכבד את הרב, ובסוף למדנו שהרב צריך גם לכבד את התלמיד.

וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולא להבן, שהם הבנים המהנים בעולם הזה ולעולם הבא. הם הילדים שמהנים אותו בעולם הזה, הם משרתים אותו, כמו שלמדנו קודם, הם עושים דברים עבורו, ולעולם הבא, כי הרב הוא אביו לחיי העולם הבא, אבל גם התלמיד הוא אביו של רבו לחיי העולם הבא.

הוא הולך להוציא גמרא שאי אפשר שמרב שנעשה קלקלה, אי אפשר שהתלמיד יהיה לו עולם הבא? יש לך עוד גמרא ברבי מאיר ואחר? רבי מאיר ואחר, טוב מאוד. כן, אבל זה יכול להיות טוב מאוד, כי כמו שלמדנו בתחילת הפרק שתלמיד הוא קל וחומר מרב, כי הוא מביא לחיי העולם הבא. נו, זה פשוט, כל אב אוהב את ילדיו כי הוא עושה אותו אב של חיי העולם הזה. אז קל וחומר צריך רב לאהוב את תלמידיו כי הם עושים אותו אב בעולם הבא.

הלכה כ' – תלמידים עושים את הרב חכם יותר

"הרבה חכמה למדתי מרבתי ומחברי יותר ומתלמידי יותר מכולם"

הוא אומר גם, תלמידים מוסיפים בחכמת הרב, הם גורמים לרב להיות חכם יותר, כי יש לו למי ללמד, מרחיבין ליבו. אמרו חכמים, כך אמרו לנו החכמים, הרבה חכמה למדתי מרבתי ומחברי יותר, למדתי מחברי יותר מרבתי. זה מאוד מעניין. ומתלמידי יותר מכולם.

האמירה הזו הולכת קצת נגד כל מה שלמדנו על כבוד הרב. אם כך, חברים לא פחות חשובים, תלמידים לא פחות חשובים. אפשר לומר שכל אמירה שהיא קיצונית, יכול להיות שלומדים רק מחברים אחרי שלמדנו את החכמה מהרבי. למעשה, אם אדם עם הארץ, לא לומדים כלום מחברים. ברגע שכבר